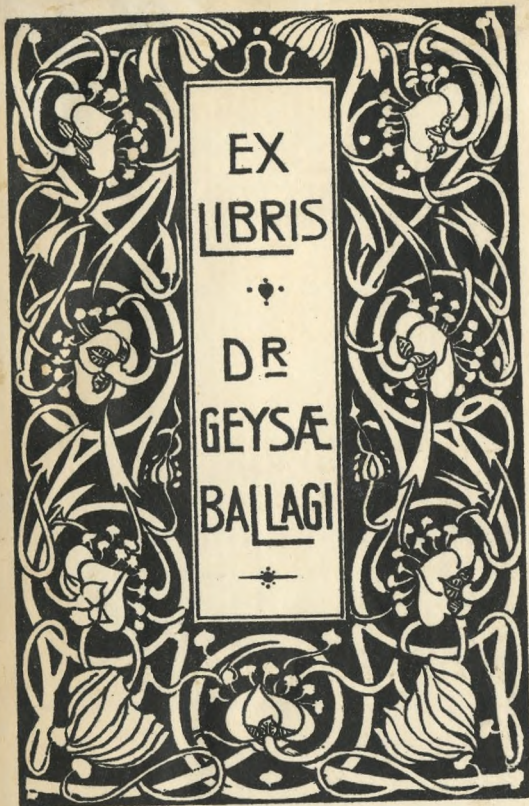

Politikai
röpiratok.

44.

1965

1976

1994

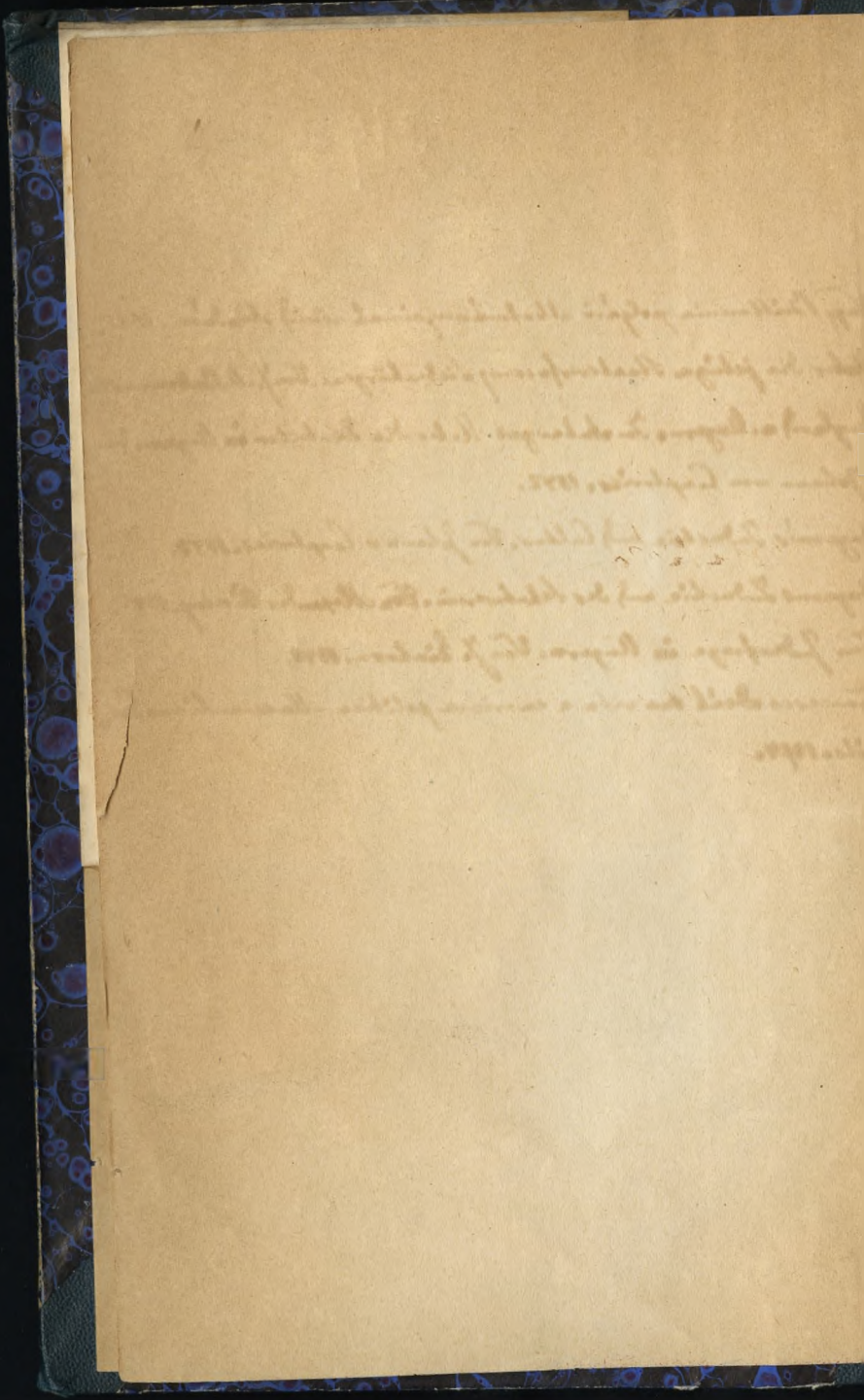
1999-07-07

16.1.-2

- 1.) 001 0006 385551
- 2.) 001 0006 385544
- 3.) 001 0006 385537
- 4.) 001 0006 385520
- 5.) 001 0006 385513
- 6.) 001 0006 385490
- 7.) 001 0006 385483

319-325

1. Nagy Pálffybania polgári alkotmányainak rövid előadása. 1835.
2. Ueber die jetzige Staatsverfassung Siebenbürgens. Von J. M. Ballmann. 1836.
3. England u. Ungarn. In Abhänge: Ueber die Deutschen in Ungarn. Von Johann von Ceplowics. 1842.
4. Ungarn's Industrie und Cultur. Von Johann v. Ceplowics. 1843.
5. Ungarns Industrie und der Schutzverein. Von Alexander Duntay. 1845.
6. Zur Judenfrage in Ungarn. Von J. Eichen. 1848.
7. Francesco De'è la sua vita e carriera politica. Ma scimmilino Sc.,
zits. 1874.

44
319

N A G Y

BRITANNIA

POLGÁRI ALKOTMÁNNYAINAK

RÖVID ELŐADÁSA

1.

(Kolosváry Miklóstól.)

B U D Á N N

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETÜIVEL

1 8 5 5.

DE BALLAGI GÉZA.

E L Ő S Z Ó.

A' történetekbül láthatni, mikép' keletkeztek az eggyes nemzetek, minő intézeteket tettek külső és belső bátorságok' fentartására, mennyire gyarapították országjokat, a' nemzeti vagyont, minő előmeneteleket tettek a' tudományokban, és mesterségekben. — Törvényeik jobb vagy bal erkölcsökre, boldog vagy boldogtalan állapottyokra, a' nemzeti lélekre, 's erőre mutatnak.

Üres óráimban Nagy Britanniának történeteit, 's polgári alkotmányait rövid foglalathba irtam öszve, hogy e' nagy

Nemzet' intézeteibül, a' mit édes Hazánk'
bátorságára, boldogittására, örökösitté-
sére, jónak találunk, mi-is fordithassuk.

Nagy Brittánia' történeteit később,
most polgári alkotmányainak rövid
foglalattját, teszem a' haza' oltárára. —

Az Olvasók a' munka' érdemét a' jó
szándékhoz mérjék.

Irtam Februarius' 25kén 1835.

BÉVEZETÉS.

Véle születnek az emberrel az ő személyes jussai. — Több nemzetségek állattak öszve azoknak megőrzésére. — Polgári társaságot szerzetek, mellynek fő czéllya volt, az egésznek úgy, mint az egyes tagoknak személyeik, és vagyonyaik iránt bátorságot eszközteni. — A' külsőt fegyverrel, a' belsőt törvényekkel esz- közlötték. —

A' törvényeknek bizonyos alapjoknak kell lenni, melly a' törvényhozó, végrehajtó, és birói hatalmat, a' Fejedelem és a' nép között elhatározza, a' polgári szabadságot megállapítja. —

Angliába a' Magna Charta alapja a' polgári alkotmánynak, melly szerént a' törvényhozó hatalom a' Parlamentumot, végrehajtó a' Fejedelmet, birói az ítélő székeket illeti: — A' polgári szabadság pedig áll a' tulajdonnak szabad használásábúl, személyes bátorságbúl, és a' szabad cselekedetekbül, mennyire azok a' törvényekkel nem ellenkeznek. —

A' tulajdonsági jusbúl ered, hogy még a' Király sem vehet-el semmit is az ő jobbágya-

túl, a' mi annak birtokába vagyon, hanem azt, a' mi a' külső, és belső bátorság fentartására szükséges, a' nép képviselőitől kéri, és csak azoknak megegyezésével léfzen törvényessé az adó. — Ez leg főbb eszköze a' szabadságnak, mivel általa a' nemzet a' külső, és belső bátorságára való ügyeletit fentartya, és több vissza éléseket megelőz. —

A' Királytól függ ugyan a' birák kinevezése, de azok ítélettyeik iránt egyedül az Istennek tartoznak felelettel, 's hivatallyokat csak bűnökért vefzhetik-el. — A' birák sem terjeszthetik-ki hatalmokat, mert a' törvények szoros értelme szerént tartoznak itélni, 's nyilván tartatván a' bíróság, a' köz vélemény, az eskütteknek hűsége, őket a' törvények korlátai között tarttyák. —

Ezen értekezésnek tehát tárgyai lesznek, *A' Magna Charta, a' polgári szabadság levele, a' parlamentomi nagy tanács, annak tagjai, a' birák, és tisztviselők.* —

A' Magna Chartárúl.

Hajdan a' fejedelmek dicsőségeket a' vitézségben keresték. — Minden ok nélkül táborba szállottak. Fegyveresekkel, erőltetett adóval zsarolták a' népet. — Önkényes uralkodásra vágyódtak. — Illy törvénytelen erőszakra találni Angliába János uralkodásáig. Laugton az Ország' Primása több Bárókkal megintették a' Fejedelmet, hogy ősi szabadságaikat királyi le-

vél által erősítteté-meg, a' visszaéléseket pedig törlené-el. — Elsőben ellenkezett kérésekkel; de látván a' belső háborgásnak parázsát 1215. a' Magna Chartát, a' vadászati visszaéléseknek eltörlésére; *Charten of the Forrest*; és egy másik Chartát-is alá írtt:

Fő ponttyai ezekből állanak.

1ször. Az Anya szent egyháznak jussait és szabadságait, úgy az egyháziaknak szabad választását megerősítette. — 2ször. A' Fejedelmek önkényes adót szedtek ezen név alatt *Reliefs*, az árváknak jószágait a' többet ígérőknek hafzonbérbe adták, ezeknek, és az özvegyeknek kiházásittásáért nagy summákat vettek; a' Magna Charta ezen visszaéléseket eltörlötte, — a' régi adót elhatározta, úgy azt is, hogy a' Bárók árváinak javaiból mértékletes hafznot vehessen a' Király; leányaik, és özvegyeik a' férhez menésre ne kényszeríttessenek, az özvegyek törvényes birtokjokat megtartsák. — 3ször. Elhatározottat, melly esetekbe kívánhassanak a' Fejedelmek segítséget a' néptől a' Parlamentum befolyása nélkül: t. i. ha fogságba esne, öregebb fiát vitéznek nevezi; öregebb leányát férhez adgya; ezen eseteken kívül pedig adót soha se követelhessen az Érsekeknek, Püspököknek, Báróknak, Grófoknak, Fegyvereseknek meggyezése nélkül, és hogy amazok fejenként, az utolsók a' Sheriffek által negyven nappal előbb a' nagy tanácsba meghívatassanak. — 4ször. A' Király az ő birájjal járta az országot, és a' pöröket elítélte. — Ez sok alkalmatlansággal volt

egybe csatolva; a' Magna Charta azt rendelte, hogy egy polgári bíróság *Court of Common Pleas* Vestminsterbe állandósan tartsa üléseit; a' királyi: *Kings Court*, és a' Kincs Tárnoki Bíróságok pedig a' bűn, és számadási pöröket itéllyék-el. — 5ször. Az igazság kiszolgáltatása tekintetébül az rendeltetett, hogy senki törvényes tudomány nélkül birónak (Constablénak, Scheriffnek, és birói tiszviselőnek) ne válasszon; a' Scheriffek, Constablék, Coronerek senkit törvényes ok nélkül meg ne itéllyenek; és hogy a' járó bíróságok minden megyébe négyszer esztendő által birói székeket (*Assise*) tartsanak. Ezekhez két biró küldessék, kik a' megyébe válasszandó négy Nemesekkel vizsgálat alá vegyék *Darrain presentment*, vagy is, ki volt az utolsó plébánosnak kinevezője: *mort d' aucaustert*: ha az utolsó hirtokos urasági, vagy szolgálati jussal birta-e földgyét; *novel disscisint*, ha valaki nem üzetett-e ki igazságtalanul birtokából. — 6szor. A' személyes bátorságra nézve az rendeltetett, hogy a' Király senki jussát, igazát árúba ne bocsássa, ne akadályoztassa; — senkit bé ne fogattasson, javaitúl meg ne foffzon, még az ő sorsosai által a' hazai törvények szerént meg nem itéltetik. — 7szor. Szokásba volt, hogy a' királyi lakás vagy útazása körébe lévő birtokosoktól a' királyi udvar tartására minden nemű eleség, barmai számára gabona, és szüleség szedetett öszve, lovak, szekerek foglaltattak-le. — Ezeknek árát, és mennyiségét a' Király tisztyei határozták-el,

Purvejance. Ebből sok visszaélések támodtak. A' Magna Charta azt határozta, hogy se eleséget, se szüleséget tisztyei a' Király számára ne szedhessenek, ha csak tüstént árokat le nem fizetik; úgy szinte senkinek marhái, szekerei le ne foglaltassanak a' királyi szolgálatra, a' tulajdonosnak megeggyezése nélkül. — 8szor. A' helységek, kikötő helyek szabadságai megújítottak. — 9szer. A' mértékek| egélsz országban egyenlökké tétettek, a' külső kereskedőknek megengedtetett, hogy az országban bėjöhessenek, és ismét szabadon vissza térhessenek. — Háborús időkbe még is letartóztathattak, még ki nem tudódott, ha nem esett-e sérelmek az Anglus kereskedőknek azon országba, honnand a' letartóztatott kereskedők jöttek. — 10szer. Megengedtetett, hogy békesség idejébe szabad légyen minden Anglusnak az országból kimenni, és ismét vissza térni. — 11szer. A' vadászhat, melly a' Királynak tulajdon jussa volt, az egélsz országra kiterjesztetett. Kemény büntetések érték azokat, kik a' vadat elejtették. — Az új Charta mind a' just, mind a' visszaéléseket módosította, a' visszaélések orvoslására egy Biztosság neveztetett. — 12szer. A' többi cikkelyei a' két Chartának egyes esetekre terjednek. Minden szabadságok, mellyek a' Báróknak, és Nemeseknek| adattak, kiterjesztettek a' Bárók, és Nemesek fegyveresseikre, és egyéb szabadosokra is; a' szolgákról emlékezet nem tétetett. —

Ezen Magna Charta harmadik Henrik által megerősített illy hozzátétellel: hogy az özvegyek férjeik jószágainak harmadát özvegyi üléskép tartsák-meg; a' fegyveresek ősi javait csak annyira adhassák-el, hogy a' tábori terheknek viselésére elegendők legyenek; a' fekvő jószágokat holt kezek meg ne vehessék; a' megyebéli gyűlések esztendő által egyszer tartassanak, a' kezességek megvizsgálása pedig esztendőnként sz. Mihály napkor történnyen. — E' fzerént a' Magna Charta mái napon is meg vagyon. —

Első Eduárd 1295. ország gyűlést tartván, Leichester Gróf, és Ministernek javallására a' népesebb helység és várbélieket is a' nagy tanácsba meghívatta. — Ezek a' Parlamentum tagjaival egyesülve azt határozták-el, hogy a' Király, és annak örökösi senkit adó alá ne vessenek az Érsekek, Püspökök, Grófok, Bárók, nemesek, polgárok, és egyéb szabadosok meg-eggyezése nélkül. — A' *Purvejanci* törvények megújítottak; a' királyi parancsolatok, melylyek a' törvények ellenébe tétetnek, mint valótalanoknak, és foganatlanoknak tekintetni rendeltettek. —

Harmadik Eduárd a' béke birákra bizta mind azon sérelmeknek elintézését, mellyek a' *Purvejance* iránt támadtak; de mivel ezek is csak emberekből állottak, és a' királyi tisztek tekintetiért sok visszaéléseket által néztek, a' rendeléseknek nem lett foganattya, még második Károly alatt ezen szokás végkép el nem

töröltetett. — Az adó követelése ismét az ország gyűlésén kívül szokásba jött; most megújítottak mind azon törvények, mellyek az adó követelését az ország gyűlésén kívül tilalmazzák. — Az igazság kiszolgáltatásában többféle visszaélések estek; Eduárd a' birák fizetéseit megjavította, kemény büntetéseket rendelt azok ellen, kik hivatalyaikkal vissza élynének. — Noha a' fent álló törvények szerént az ország sérelmeinek minden ország gyűlésen orvoslást szerezni kellett volna; de gyakran megesett, hogy ezen kötelesség elmulasztatott; azért az adó ajánlásához a' sérelmeknek kiigazítása csatoltatott; és ennek következésébe az ország gyűléseinek megtartása, bizonyos idő szakaszokba elrendeltetett. — Azouban ezen visszaélések mind addig meg nem szüntek, még az ujjoncoknak, és adónak ajánlása esztendő leforgása után erejét nem vesztette. — Többször megesett az, hogy a' hazának legérdemessebb férfiai a' Magna Chartához tartván magokat, 's a' mi annak ellenébe rendeltetett, úgymint valótalant, és foganatlant tekintvén, a' kormány visszaélései ellen kikeltek: a' végre hajtó hatalom pedig őket, mint engedetleneket befogatta, és gyakran Király sértéssel, vagy *) *Felonie*-vétkével vádoltattak. Harmadik Eduárd a' személyes szabadság jussait vissza állította, a' Ki-

*) *Felonie* származik e' két szóból *Fac*: jószág, *lon*: ára, értetődtekezen szóval azon vétkek, mellyek fő, és jószág elvesztésével jártak.

rály sértés vétkét hét esetekre terjesztette: 1ör. A' Király, Királyné, és a' Korona örökösse ellen eltökéltet, vagy incselkedésbe vett gyilkosságra. 2or. A' Királyné, Korona örökösné, 's a' Király első leányának még szeplőséttésére. 3or. A' külső ellenséggel való egygyetértésre. 4er. A' királyi pöcsétnek, 5ör. A' honnyi pénznek meghamisítására. 6or. A' belső háborúnak szerzőire, 7er. Némely királyi tiszttviselők, 's bírák gyilkosira, midőn azok hivatalyaikban járnak. — Megujjítottak a' személy sértők ellen való törvények, különösen azok, mellyek a' Parlamenterek személlyeit örzik. — Mind ezek nem hafználtak, sőt a' M. Charta új sebet nyert a' csillag bíróságnak, a' királyi, egyházi biztonságoknak, hadi bíróságoknak felállittásával, 's ezen törvénytelen bírói székek ítéleti által; úgy szinte a' királyi hatalomnak mértékletlen kiterjesztésével, az önkényes adókkal, a' Parlamentumok' elmellözésével. — Első Jakab Covel Doctor által könyvet iratott a' nemzeti jusok ellen, 's királyi hatalmát az Istentül származtatta. — Grófi, Bárói titulusokat ofztott pénzért, patenseket árultt; a' törvényeket kényne szerént magyaráztatta, változtatta. — Első Károly folytatta Jakab törvénytelenégeit, eltiltotta a' szabad szollást, a' parlamentaris tagokat befogatta, erőszakos költsönöket zsaroltt, és azt hitették-el véle tanácsosi, hogy a' Fejedelem csak a' közönséges esetekben tartozik a' törvényeket megtartani, a' rendkívül valókat a' körülállásokhoz szabhattya. 2ik Jakab alatt

Manmouthnak erőszakos halála, *Fevershamnak*, *Jefferiásnak* leirhatatlan kegyetlenségeik a' polgároknak személyes, és vagyombéli bátorságaikat fzet szaggatták. A' Magna Chartának sérelmeit igyekezet a' Parlamentum orvoslani. — Első Károly alatt ama híres Bill, *petition of Right* vétetett tanácskozás alá. — Az Udvar igyekezet ezen Actát elmellőzni, de a' Lordok az ő részén állottak, kik látván az alsó Parlamentumnak állandóságát, eggy függelékét kívántak a' feliráshoz ragasztani, illy értelemben: *Altal adgyuk Fölségednek alázatos kérésünket, nem csak a' mi szabadságainknak megörzése végett, hanem a' fő hatalom iránt való tiszteletből, melly Fölségednek adatott, hogy népei boldogságát, bátorságát eszközlené, 's azokat sérthetetlenül fentartaná*: Ezen függelék az alsó Házat bosszúságra, kéréseiknek megújvítására kiztette, a' minthogy a' Bill a' felső háznál is általment, a' Király pedig 1528 helybe hagyta. —

Mivel ezen Bill a' legnevezetesebb törvények közé számíttathatik, foglalattya elő adatik. —

Fejedelmi urunknak, Királyunknak mi eggyházi, és világi Lordok, és a' Parlamentumba egybe jött községek alázatosan előterjeszttyük: 1ör. Hogy első Eduárd alatt hozatott törvény: *de tellagio non concedendo*, azt rendeli, hogy tellaget, acciset, adót a' Király, vagy örökösi ne követellyenek az Érsekek, Püspökök, Grófok, Bárok, Vitézek, polgárok, és ezen ország szabados jobbágyi megeggyezése nélkül. —

2or. Harmadik Eduárdnak 25 esztendőbeli országlása alatt az rendeltetett, hogy senki se kinszeréttethessék a' Királynak költsönt adni, mivel ez az okossággal, és az ország szabadságával ellenkezik. 3or. Az Országnak több törvényei gondoskodtak arról, hogy senki adóval, vámokkal, *Benevoleme*-vel, 's hasonló követelésekkel ne terhelytessék. 4er. Mivel a' rendelkezések, és törvények által Fölségednek jobbágyi olly szabadságokban örökösödtek, mellyek szerént ők semmi taxa, tellage, adó, és ezekhez hasonló terhek alá a' Parlamentum meg egyyezése nélkül ne vettethetnének: megis 5ör. Mind ezekre nem figyelmeztvén, rövid idő alatt olly rendelkezések érkeztek a' Commissariusokhoz, hogy Fölségednek népe külömbféle helyeken öszve gyűjtessék, tölök költsön követeltessék, 's kik vonyakkodnának, *Hitre* szorítottassanak; ezekből némelyek a' belső titkos tanács elejbe állítottak, mások befogattak, és külömbfélekép nyughatatlanítottak. Hasonló adók vettettek a' megyebéliekre, több Grófságokban a' gouverneurek, azoknak helytartói, béke birák, és mások által, Fölségednek, vagy a' belső titkos tanács parancsára az ország törvényének, 's szabad szokások' ellenébe. 6or. Az Anglus szabadságnak' nagy Levele által az rendeltetett, hogy senki a' szabad jobbágyok közül le - ne tartoztassék, fogságba ne tetessék, javaitúl megnefozttassék, a' községből kinevetessék a' Törvények megítélése nélkül. 7er. Harmadik Eduárd 28ik esztendőbeli országlása alatt elhatározta-

tott, hogy a' Parlamentum parancsára senki akár minü értékü, és sorsbéli légyen, az országbúl kinteltassék, megne fogattassék, öletlessék, számkivettessék, minekelötte a' törvény uttyán megnem halgattatnék. 8or. Mind ezekre nem figyelmeztvén, Fölségednek némelly jobbágyi ok nélkül megfogattak, 's midön a' Habeas corpusi királyi parancsolat a' Biróságnak bémutatattott, a' tömlöcz öröknek meghagyatott, hogy a' béfogatásnak okát adnák; akkor egyéb véd nem adott elő, hanem hogy Fölséged rendelése következtésébe estek a' foglok örizet alá. 9er. Katonák, és tengeri szolgák a' grófságokba béhozattak, 's a' lakósok' házaikba bészállítottak ezen országnak törvényei, és szokásai ellen. 10er. Noha 3dik Eduárd országlásának 25 esztendejébe tartatott Parlamentum' jóvá hagyása mellett az rendeltett, hogy senki halálra ne ítélytessék, míg a' törvények, és bévett szokások szerént megnem ítélytetik, sőt a' gonosztévöt is a' gyakorlott procedurák szerint kellené kihalgatni, 's büntetni; mégis Fölségednek nagy pöcséttye alatt némellyek biztosítottak, hogy a' katonai törvények, és szokások szerént a' bévádoltt felek ítélytessenek - meg; holott 11er. Ha ugyan azon vétkesek a' halált megérdemlették, a' hazai törvények szerént szinte büntetések elvették volna; midön némellyek érdemlett büntetések a' katonai törvények szerént kikerülték. 12. Kérjük tehát Fölségedet, hogy ezentül egyéb adományra, *benevolencere*, taxára vagy egyéb adóra ne kénfze-

rittessünk, mint azokra, mellyek a' Parlamentumban megállapítottak, és senki feleletre, esküvére, fogságra ne kényszeríttessék, a' ki a' törvénytelen adókat, kölcsönöket megtagadná. — A' katonák vissza hivatassanak, a' lakosokat ne nyughatatlanítsák, a' katonai bíróság el-törültessek. — Kéréseinket a' hazai törvényeken, statutumain alapollyúk, esedezvén Fölséged előtt, hogy a' történekbül következések ne vonyattassanak, tiztviselőit pedig oda utasítani méltoztasson, hogy a' hasonló esetekbe az ország törvényeihez, és statutumaihoz magokat alkalmaztassák, Fölségednek tiztteletere, az országnak javára. St. 17. C. 14. Caroli I.

Első Károlynak országglását sok vizontagságok köztették. — A' bégyökerezett bizodalatlanság a' szerencsétlen Fejedelmet halálra, az országot belső háborukra vezette. — *Második Károly* alatt 1679. a' Habeas Corpus Bill mind e' két háztúl elfogadtatott, 's a' Király által is megerősítettett. — Ezen Bill habeas corpusnak azért nevezetetik, mivel ezen hires Acta azzal kezdődik: Habeas Corpus ad subjiciendum, 's azt ezfközlötte, hogy a' vádat tüstént a' Biró elejbe kelletik adni, ki a' vádoltat vagy elerefztheti, vagy megitélyheti. — E' végett a' királyi bírák szoktak adni *Vrittet*, parancsolatot. *Fő czikkelyei ezekbül állanak*: 1ször. Idő határ rendeltett, melly alatt a' vádoltat a' bíró elejbe állítani kelletik, és ezen időhatár 20 napnál továbbra ki nem terjedhet. 2ször. Ha a' felvigyázó, vagy tömlöztör jelentést nem tennének a' pa-

rancsolat végre hajtása iránt, vagy a' befogott képviselőinek hat óra lefolyta után ki nem adnák a' befogató parancsolatnak okait, vagy ha a' rab egyik helyről a' másikra hirtzoltatnék; az Actába előszámító eseteken kívül, elsőb száz, másodszer kétszáz forintra ítéltessenek, a' pénz a' megsértett felet illesse, azon fellül a' sértők hivatallyaikat veszejtsék - el. 3or. Ha valaki a' Habeas corpus által szabadon bocsátatik, többé azon vádért meg-nem fogattathatik öt száz font büntetés alatt. 4er. Ha valaki pártütés vagy felonie-ért befogattatnék, 's azt kívánna, hogy a' törvénykezés első hetibe, vagy az ölfzve ülésének első napjain megítéltessék, vagy kezességre kierefztessék, azt tőle megtagadni nem lehet, ha tsak a' Kir yi Bizonyosságak elő nem állittathatnának; de ez esetre-is a' második törvénykezés idő szakaszába ötöt vagy megítéllyni, vagy hallasztás nélkül elbocsáttani kell. 5ör. Ha a' 12 Fő birák, vagy a' Lord Cancellar (Királyi irnok) a' Writ: Habeas corpus ki nem adnák, 500 forintra büntettesenek, a' pénz a' sértett felet illetvén. — 6or. Senki az Anglusok közül mint fogol Scotiába, Yrlandiába, Jerseybe, Guerseybe ne vittessék, vagy az országnak egyéb tartományiba a' tengeren túl, különben a' cselekvő 500 forintra büntettetik, 's becsületét veszejtse, praemunir *) büntetésébe essék, a' nélkül hogy a' Király

*) Praemunir, vagy praemoneri facias: büntetésé örök fogság, jofzág elvesztése.

megkegyelmezessen annak, ki ezen törvényteleniséget végbe vinné. —

Második Jakab figyelembe nem vette a' törvények szentségét, addig küzködött népével, még életét futással mentette meg. — Országát elhagyván, az ország, és a' korona az Oraniai Herczegnek és Herczenének adatott által 1689be, és ezen conventióhoz csatoltatott a' törvényeknek megállapítása, mellyek iránt az előbbi Királyok alatt olly sok küzködések voltak. Értelme ezen Parlamentaris egyezésnek ezekre terjed. 1ör Törvénytelen cselekedet léfzen, ha a' Királyi hatalom a' törvényeket felfüggeszti; vagy a' Parlamentum megegyezése nélkül törvényeket tesz foganatba. 2or. A' törvényektől valakit feloldozni, vagy azokat úgy végre hajtattni, mint legközelebb történtek, színte törvénytelen cselekedet léfzen. 3or. A' meghatalmazott egyházi bíróságok, és e'hez hasonlók veszedelmesek, és törvénytelenek. 4. A' Parlamentum megegyezése nélkül a' korona szükségre, 's jussaira pénzeket felvenni hosszabb időre, vagy máskép szedni bé azokat, mint a' Parlamentumba elvégeztetett, törvénytelen cselekedet léfzen. 5ör. A' jobbágyok jussai közé tartik, hogy Fejedelmeknek könyörgő leveleket nyujthassanak bé; azért őket üldözöbe venni, befogattatni, törvéntelenség. 6or. Békesség ideibe katonákat verbuválni, 's állandó katonaságot tartani, a' Parlamentum jóvá hagyása nélkül, törvénytelenység. 7er. A' Protestansoknak szabad légyen fegyvert tartani védelmekre. —

8or. A' Parlamentaris tagok szabadon választas-
 sanak. 9er. A' Parlamentumba való szabad szőlás-
 ért, tanácskozásért, senki a' Parlamentumon
 kívül megne bírósíthatassék. 10er. Felesleg való
 cautiók, pénz büntetések ne követeltessenek,
 és igazságtalan, kegyetlen testi büntetések alá
 senki se vetessék. 11er. Az esküttek rendesen
 feljelöltessenek, és azok, kik a' *nagyárulás*
 iránt ítélynek, a' szabadosokból, 's birtokosok-
 búl választassanak. 12er. Hogy a' megítélés előtt
 a' vétkeseknek javai előre elneigértessenek,
 adassanak. 13or. A' törvények megerősítése, ja-
 vittása, és fenttartása végett Parlamentumok
 gyakrabban tartassanak. Mind ezeket Vilhelm-
 tül, 's Máriátül úgy kívánta a' Parlamentum,
 mint a' népnek kérdésben sem vonyható jussait,
 azt tevén hozzá, hogy a' nép kárára 's jussai
 sertésére tett Intézetek példakép sohase szol-
 gálhassanak. —

Ezen feltételek elfogadtattak, és így a'
 Magna Charta mintegy ujjonnan született, és
 megerősítetett.

A' P a r l a m e n t o m r ú l.

(Ország gyűléséről.)

A' Parlamentum tagjai: a' Király, a' Lor-
 dok, és a' Képviselek. —

A' K i r á l y.

A' Királyi méltóság az örökösödés ágai sze-
 rént száll a' királyi familia tagjaira, és pedig

úgy, hogy fiú ág mag szakattával a' leányokra, egyik linea kihaltával a' másik közelebb való lineára-is által juthat — Így Jánosnak maradéki után 2dik Richard jutott a' Királyságra, ötödik Eduard előbb lett Királlya, mint az ötte, vagy nényve Örsébet. Mária követte hatodik Eduardot. — Első Henrik második *Vitmost*, első Jakab Örsébetet 's a' t.

Ezen örökösödést a' Király a' Parlamentummal megváltoztathattya. Így Ironsidei Edmund Canuttal megosztotta országát, Hardi Canut után Eduard következett, ki testvérije volt Ironsidei Edmundnak, holott nem ezt illette a' korona, mivel amannak fia volt Eduard a' számkivettetett, ki magyar országba keresett menedék helyet, midőn Canut az országba bétűtött. — Eduard után jött a' 2dik Harold, noha a' korona az Edgarra szállott volna, a' számkivettetett Eduard fiára; hasonló jussal jött a' korona Vilmosra, 3dik Richardra, 7dik Henrikre. — 8dik Henrik, Mária, és Örsébet alatt a' Parlamentum határozta el a' korona örökösödést, második Jakab elhagyván hazáját 1688. a' Parlamentum a' Királyi méltóságot Vilmos Oraniai herczegre, és Máriára Jakab leányára ruházta által. Vilmosnak maradéki nem lévén Sophiát, a' Hannoverai herczegnét első Jakab leányát nevezette a' Parlamentum által korona örökösének, ha Anna mag nélkül halna meg; de ez előbb meghalálozván, Annának fia első György követte országlását, kitül a' mái uralkodó ház származik. —

A' Királynak tulajdonos jussai az ő méltóságát, hatalmát, és jövedelmeit tárgyazzák. Méltóságára nézve ötet illeti 1-ör a' fő hatalom, és így ő semmi bíróság alá nem vonyattathatik, mert az ő személlye a' törvények által megszenteltetett. — Mindazonáltal gondoskodttak a' törvények, hogy a' Fejedelem hatalmával vissza ne élhessen, azért a' minisztereket felelet terhe alá vetették, és ezek magokat a' Király parancsolattyával nem menthetik, bátor a' Király halállal fenyegetné-is őket. — Ha tehát az adó a' maga czélljára nem fodíttatnék, vagy a' nemzeti szabadság sertetnék, a' köz jó ellen tétetnének a' rendelések; a' tanácsosok a' Lordok előtt meg bírósíttathatnak, a' pört felnem fügésztheti a' Fejedelem, 's a' vétkeseknek, nagy okon kívül, megsem kegyelmezhet. — Illy felelet alá vonyattattak a' bírák 2dik Richard alatt, Staffort Minister második Károly alatt, a' tizenyolczadik századba Gróf Oxford, és Lord Cancellar Sommers; az első a' tanácsadásért, a' második, mivel a' nagy pecsétet a' Királyi Parancsolat alá nyomta. 2or. A' törvények a' Királyt tökéletesnek lenni állítyák, és így ő nem hibázhat, semmiféle törvénytelen eset nékie nem tulajdoníttathatik, bátor ő cselekedné-is azt. Szabadságába áll ugyan a' Parlamentumnak az esetek miatt felírásokat tenni; de azok a' legnagyobb megkíméléssel esnek, 's a' tanácsosainak tulajdoníttatnak. — Akár melly hibás volt-is mint korona örökös, de Királyi méltóságával szeplötelené

lészen. 3or. A' Király halhatatlan; mert a' mint az uralkodó meghal, a' szempillantatban Királyá lefz az ő örökösse. 4. A' Király a' nép képviselője, ő küldhet a' külső hatalmasságokhoz követeket, és vissza hívhattya őket. 5ör. Ő tehet békességet, ő mondhat háborukat, a' külső hatalmasságokkal egyesüléseket tehet. — Mind azonáltal ezen nagy jus azzal tartatik korlátba, hogy minden neme az adónak, az újjonczok ki szedésének száma egyedül a' Parlamentumba határozthatatik el, és a' Minister kérdőre vonyattathatik, ha a' békekötés, vagy a' háború a' nemzeti becsülettel 's boldogsággal ellenkezne. 6or. A' Király oszthat *Kapper* leveleket, mellyek t. i. a' háború kezdetével adatnak, midőn valamely hatalmasságnak népe sértegeti a' Király' jobbjait, és elégtételt nem szerez; akkor szabadság adatik a' megtámadásra, és kirablásra. — Hasonló az eset az ellenség vagyonyaira, és hajóira nézve, és ha a' Királytúl nincs mentő levele, megtámadtatik. 7er. Ő a' feje a' törvényhozásnak: egyedül ő mondhattya-bé a' Parlamentumot, ő oszlathattya-el, az ő jóvá hagyásával alkottatnak a' törvények. 8or. A' végre hajtó hatalom az ő kezében vagyon; azonban a' népen a' törvények szoros értelme szerint uralkodhatik, mivel csak ott vagyon szabadság, hol a' Polgárokon nem az emberek, hanem a' Törvények uralkodnak. 9er. Ő a' hadi Fő vezér, Generalissimus, és így egyedül ő tarthat katonákat, ő épethet várakat, kikötő helyeket, világító tornyokat, pakoló helye-

ket. — Megtilthattya az országból való kimentelt, a' fegyverek', és puskapor' kivételét, megparancsolhattya, hogy jobbággya villza térjen hazájába. — Mindazonáltal ezen fő hatalom azzal korlátoltatik, hogy a' szárazon lévő katonaság kötelessége, és zsoldgya csak egy esztendőre van elhatározva, és így annak elfolyta után nem lehet szó arról, ha a' katonaság száma továbbra-is fenttartassék-e, a' megajánlott adó folytattassék-e? hanem az újjonczok' szüksége, száma, zsoldgya lehet tárgya a' tanácskozásnak, úgy szinte az új adó-is a' környülállásokhoz szabatik. — 10er. Ő a' forrása az igazság kiszolgáltatásának, az ő nevébe vezetnek a' törvénykezések, ő nevezi ki a' bírakat; de ezek ítélettyeikbe függetlenek, 's egyedül a' törvények szerént ítélnyi tartoznak, olly értelemben, mint a' Parlamentum által elhatározottak, a' törvényeket pedig a' Király sem változtathattya meg. 11er. A' Királynevében vádoltatnak a' vétkesek. 12er. Ő a' forrása a' becsületnek, ő adhat privilegiómokat, hazafiúsításokat, ő oszttya a' hivatalyokat, és megkülömböztetések. Uj-hivatalyokat-is állíthat, de úgy, hogy ezeknek fizetést nem adhat, mivel ez adó neme volna, mellynek elhatározása a' Parlamentumhoz tartozik: mivel azonban a' szomorú tapasztalás azt bizonyította bé, hogy a' tífztségekbe olly fogyatkozások, moralis, és polgári erkölcstelenségek csuszznak bé, mellyeket ki irtani mind addig nem lehet, míg annak szövevényes tagjai elnem oszlattatnak;

azért az rendeltetett, hogy a' Királynak holtá után minden civil-lifzta megszűnyön, és a' korona örökös béleptekor nem vez más által, mint a' trónust, koronát, és a' királyi palczát. — A' hatalomnak általvétele előtt a' Parlamentum szabadságába áll a' statusba változásokat tenni, a' bécsufzott vissza éléseket eltörlni, mindeneket az ő ösvényére vissza vezetni. 13or. Ő a' felvigyázója a' kereskedésnek, ő rendeli-el a' vásárokat, tőle függ, mennyibe vétessenek el a' külső pénzek. — 14er. Ő vereti a' pénzeket, de értékét a' Parlamentum befolyása nélkül nem változtathatta. — 15ör. Megkegyelmezhet a' bünösnek, némelly eseteket kivévén; az elégtételtül senkit felnem oldozhat. — 16or. Ő a' feje az Anyaszentegyháznak; öszve hívhattya a' Synodust, Convocatiókat, ő nevezi a' Püspököket, minden egyházi ügyeknek ő az utolsó instantiája a' Protestansok között. — Mindazonáltal az uralkodó Vallást megnem változtathatta, az eggyes személyeket a' vallásbéli vélekedésért üldözöbe nem vetetheti, tulajdon vallását a' Király a' maga önkénye szerint elnem hagyhattya, külömben Trónusát elveszti. —

A' Királyi udvarba a' törvények szerint első személy a' Királyné, ki uralkodó Feleség vagy özvegy lehet. — *Uralkodó*, ha az örökösödés jussa szerint a' korona ötet illeti, milyenek voltak első, és második Mária, Örzsébet, és Anna. — Ezeknek férjei jobbágyok voltak, mint György Daniai herczeg vala Anná-

nak, és részes lehet a' király áruulásba; mindazonáltal a' házasságbéli törés esetébe azon büntetés alá nem esik, mint a' Királyné, Királyi férjére nézve. *A' Királynénak mint Fölségnek* többféle jussai vannak. — Ő mint főszemély tekintetik, személyét őrzik a' törvények, mint a' Királyét, hasonló büntetés alá esik, ki a' Királynét megszeplöséttetni, vagy ölni akarná, úgy az-is, ki a' vétekbe megegyesülne. Vannak különös szabadságai, millyenek: fundusokat vehet, és eladhat, hafzonbérleő Leveleket köthet, *Copyholderokat* nevezhet, férjétül fekvő jószágot nyerhet, a' mit más Állzonyok nem kaphatnak. Különös udvart, és tiszteket tarthat, tulajdona iránt a' férje befolyása nélkül másokat megbirósíthat, és ő-is tulajdon jussai iránt megbirósíttathatik, testamentomot tehet, vámot nem fizet, pénzbéli büntetés alá nem vonyattathatik; azomba a' kivétel esettyein kívül, a' többi jobbágyokkal egyenlő jussal bír. — *A' Királyné mint Özvegy* többnyire azon jussokkal ély, mint a' Királynak felesége, mindazonáltal a' Fölség áruulás vétkébe nem esik, ha személlye, vagy szüzessége ellen valaki törekednék. — Nem szabad a' Fejedelem megegyezése nélkül valamelly jobbágyhoz feleségül menni, külömben elveszti özvegyi jussait; méltóságát azomba megtarttya, mint 5ik Henriknek özvegye Katalin.

A' Korona Örökös Vallesi Fő-herczeg; úgy a' Királynak öregebbik leánya, ha a' fiú Ag megszakad, meg külömböztetnek a' törvények által.

— Ezeknek élete, az utóbbinak szüzessége ellen törekedők a' fő-áruulás vétkébe esnek. — Az első születésekor már Kornvalli herczegnek neveztetik, Királyi Pátens által pedig Vallesi Fő-herczeggé, és Casteri groffa léssen. —

A' Királynak fiai, testvérjei, unokái a' Parlamentumban a' Királyi Trónus körül vagnak, és senki ezeket tekintetbe, méltóságba meg nem előzi, akár melly hivatallya légyen-is. 1718. azt határozottatott, hogy a' Király ügyellen unokái nevelésére, bátor azoknak Attyaik élnének-is. — Azok, kik a' korona örökösödéshez közellebb vagnak, a' Király engedelmével nélkül meg nem házasodhatnak, a' házasság megsemmisítése alatt. Ha mégis egyik Fő-herczeg 25 esztendőn túl lévén, 's 12 holnapok előtt szándékát házassága iránt a' Parlamentumnak bejelentené, ez pedig az esztendő lefolyta alatt ellenkezését tudtára nem adná; az ő házassága törvényes léssen. —

A' Királyi Udvar Tifztekéből, és szolgálatbéli Nagyokból áll. — Amazokból kettő örökös t. i. az Ancasteri Herczeg, ki egyuttal Királyi Fő Kamarás, és a' Norfolkai Herczeg Lord, és Fő-grófi Marsal. — A' többit a' Király nevezi, t. i. a' Királyi Fő-Irnokot, ki ha Lord, a' Királyi Fő-pöcséttartó, a' Status tanácsnak Lord előlülője, titkos pöcséttartó 's a' t. A' Király választtya a' Ministereket. — Van gárdája, egyik becsületbéli, másik szolgálatbéli; amazok negyvenen, emezek hat ezeren vagnak. —

A' Vitézi Rendek ezek:

1-ör A' kék Térd öv, ezen felirással: *Honi soit, qui maly pense*, szégyelnye, ki rosszul gondolkodik. — 2or. A' Báthi rend ezen felirással: *Tria puncta in uno*, három pont egybe. — 3or. Szt-András rendgye illy felirással: *nemo me impune lacesset*, megbosszulás nélkül nem fogsz megsérteni. — 4er. Szt-Patrie rendgye.

A' Királyi jövedelmek.

1ör. A' megüresedett püspöki jószágok, még más neveztetik. — 2or. Tizedet vesz azon prae-bendákból, mellyek bétöltve nincsenek. — 3or. A' kamara uradalmi, de ezek a' mai világban megkevesedtek. — 4er. A' Pourveyance, melly utóbb eltörültetett. 5ör. A' meghatározott bor mérés accisája. — 6or. A' halászat a' nagyobb halakra. 7er. A' Sandrecht, vagy is a' tengeren talált, és megmentett javaknak tulajdonossa lesz a' Király, ha ura nem találta. Ezek háromfélekép neveztetnek: *Ictsam*, mellyek a' tengerbe merültek; *flocsam*, mellyek a' tengeren lobognak; *Ligan*, mellyek elmerültek, de megkötte vagynak. — 8or. Az arany, és ezüst bányák, de a' réz, 's vas ide nem értetődnek. 9er. elrejtött, 's megtalált kincsek. — 10er. A' lopott jószágok, marhák, ha uraik nem akadnak. 11er. Büntetés alá esett jószágok. — 12er. A' magva szakatt jószágok. — 13or. Az adó malz, vagy-is csira taksája, accisák, só ár,

posta pénz, stempel, házok és azoknak ablakira szabott adó, a' férfiú szolgákra vetett fő pénz, a' hivatalok, és fizetések taxáji, a' bérkocsisok, és e' féliek, mellyek mindenkor a' Parlamentumba határozatnak-el, mivel az Anglusok csak azon terheket, Vámokat, accisákat, és egyéb fizetéseket tartoznak tulajdonokból megadni, mellyek a' Parlamentumba állapítatnak-meg. Ezekből a' Királynak holta napjáig az ő jövedelmei kirendeltetnek, a' többiről a' Ministerek felelni tartoznak.

A' Király tanácsai: 1szer. A' Parlamentum. 2szor. Az ország Pairjei, kiket a' Király a' Parlamentumon kívül is öszvehívathat, sőt mind egyyik a' Király előtt való megjelenésre engedelmet kérhet, hogy jobbágyi alázatossággal bémondhassa azt, a' mit a' köz jóra szükségesnek lenni gondol. 3szor. A' Fő bírák. 4szer. A' belső titkos Tanács. Ezek egyedül ő tőle függenek a' választásba, és számba; vagynak mind azon által, kik születésekre, és hivatalokra nézve már ezen belső tanácsba foglaltatnak t. i. minden királyi Fő hercegek, ha törvényes idejeket elérték, a' Canterbury, és Yorki Érsekek, a' Fő Királyi Irnok, a' Pöcsét tartó, az Alsó ház Szólnokja, a' két Státus titoknok, Scotia, Yrlandia Helytartói, Lord Tárnok, Admiralitásnak első Lordgya, a' Fő vezér, a' hadi Minis-ter, a' hadi szerek Generálissa. — Kötelességek a' Királynak olly tanácsot adni, melly a' Király méltóságát, 's az ország javát nevellye; a' királyi rendeléseket titokba tartani, és híven

végre hajtani, a' köz jó ellen tusakodókra vigyázni, ígyekezetteiket meggátolni. — Van-
nak a' királyi Tifzteknek, és Tanátsoknak jus-
saik is: A' törvény védelmezi életeket, 's a'
pártütöket Felonie büntetése alá veti. — El-
ofzlása a' Tanácsnak a' Királytól függ. Részébe
vagy általlyába mind elerésztheti őket.

A' L o r d o k.

A' Normanusoknak bėjöttekor a' foglaló
Vilmos az országot 700. Báronátusokra, eze-
ket ismét 60,215 ház ülésekre ofztotta. — A'
nagyobb birtokosok eleitül fogva a' nagy Ta-
nácsba meghivattak, a' többiekbül csak azok,
kikhez a' Király meghívó leveleket küldött. —
Amazok született Lordok valának, emezek a'
Király által nevezettek. — Változott tehát a'
Lordok száma a' Király akarattya szerént, 's
mivel ujaknak kinevezése a' királyi jussok kö-
zé száméttatott, változott későbbi időkbe is. —
A' Lordok közönségesen a' Király részein álla-
nak, 's az alsó háznak új javallatit vagy mér-
séklik, vagy meggátollyák. — Első György
alatt a' Lordok számának elhatározása szorgal-
tatott; de ezen fő constitutionális kérdés elin-
tézése későbbi időkre hagyatott, ezzel együtt,
ha nem kellene-e e' két házat egybe forraszta-
ni, 's ekép a' nép képviselőit egyesíteni?

Mind a' két rendbéliek helyet vesznek a'
Parlamentumba, Angliában ugyan mindnyáján,
a' Skotusok és Hybernusok pedig Küldöttyeik

által. — Hiteket nemes szavakkal válttyák-fel, 's egyedül a' Pairek által íteltethetnek-meg személyeik; a' vétek helyét kivévén, le nem tartóztathatnak. —

Öt neme vagyon a' Lordoknak 1. *Herczegek*, kik kegyelmes uraknak hívattatnak. Midőn kineveztetnek, koronát, kardot, bozogányt kapnak a' Királytól. — Vörös felöltöt négy soros Hermelinnel prémezve viselnek. Első szülöttyök Marquisnak; a' többiek Lordoknak hívattatnak. 2ik Rendbéliek a' *Marquisok*, első szülöttyök Grófnak, a' többi Lordnak neveztetik. 3ik. Ofztálybéliek a' *Grófok*, fiaik a' Lordok számba jönnek. 4ik Rendbéliek a' *Vis Comtok*. 5. Rangúak a' *Bárók*. A' Herczegeket megelőzik az Érsekek, a' negyedik és ötödik rendbélieket pedig a' Püspökök. — A' *Gertryk* a' Nemesek. Ezek közé tartoznak a' Lordoknak másod, a' Vis Comtoknak és Báróknak első szülöttyei, kik *Esquireknek* is neveztetnek. A' tudósok, katonák, nagyobb kereskedők, tisztviselők, frecholderok, copyholderok a' nemesek közé számítatnak. — *Gentleman Yeoman*. —

Jussaik ezekre terjednek. —

A' Pair a' bűn esetébe a' magához hasonlók által ítélytétik-meg, úgy szinte ezeknek feleségeik is. Ha nemes asszony polgárhoz megy, személyes jussát megtarttya; de ha egy nemtelen nemeshez megy, annak holta után pedig ismét nemtelennel párosodik, előbbi jussát elveszti. — Ha egy Herczegné Báróhoz, vagy nemeshez megy, czimerit megtarttya, mert a'

nemesek egymáshoz egyenlők: — Pares sunt sibi nobiles.

Nagy tekintetek van az országban, úgy mint született tanácsosoknak, mint törvény hozóknak, és bírának. *Mint tanácsosok* a' mit a' köz jó előmozdítására lenni itélynek, a' fejedelemnek elejbe terjeszthetik, midőn a' Király által a' tanácsba meghívatnak, a' parlamentaris tagok személyes bátorságával ruháztatnak-fel; egyébb eránt a' polgári dolgokban személyeik le nem foglaltathatnak. — *Mint törvényhozóknak* személyeiket a' törvények őrzik. — A' Nagy tanácsban a' Felházat formállyák a' Lord Cancellar előlülése alatt. Vélekedéseiket szabadon kimondhattyák 's ha a' többséggel ellenkeznek, a' közhatározás ellenébe protestatiót adhatnak-bé, 's a' jegyző könyvbe beiktathattyák. — Ha a' tanácsba meg nem jelenhetnek, voksokat meghatalmazottyaik által kijelenthetik, és azok számba vétetnek. — Szabad ezen felső háznak is törvény javallást tenni, melly esetbe a' Bill megfontolás, és jóvá hagyás végett az Allhábéliekhez küldetik által. — Egyéb eránt az Allhábéliek küld fel a' Lordokhoz Billt (Javallatot), és hogy a' Fölség elejbe felküldethessen, a' Lordok megegyezése kívántatik. Az adó dolgában mind azon által javallatot nem adhatnak, 's azt nem is módosíthattyák, hanem vagy helybe kell a' Lordokkal hagyni, vagy elvetni. — Ha a' Felhábélieken valamelly Bill iránt ellenkezésbe esnek, mind a' két házból biztosok rendeltetnek, kik a' javallatot a' remélyhető meg-

eggyezésig módosították. — Ha meg van a két táblának egyezése, a Bill a Királyhoz feladatik, ki változtatás nélkül vagy helybe hagyja, vagy elveti. — Mint bírák, az országot, és nemzetet tárgyzó fő kérdésekbe, itélynek, bíróságok alá tartoznak a Pairek, Lordok, Parlamentom sértői, és Ministerek.

Az Érsekekrül 's Püspökökrül.

Angliába 8ik Henrikig a' romai catholica vallás uralkodott. — Ezen Király a' Luther vallása ellen könyvet irtt, utóbb, mivel a' romai szék első házasságát fel nem oldozta, a' másodikat pedig nem törvényesítette, magát a' reformáta Anya sz. egyház fejévé tette. — A' klastromokat, 's egyéb sz. intézeteket eltörlötte, a' catholicusokat, és a' protestansokat is, kik úgy nem gondolkodtak mint ő, üldözöbe vette. A' behúzott jofszágokból hat Püspököt állított, a' többit felekezetinek elajándékozta, vagy hosszabb időre elzálogta. — Hatodik Eduard az Episcopalis protestans vallást tette uralkodóvá. Mária az előbbit állította helyébe. — 2dik Károly ismét vissza hozta a' most említett protestantismust. — A' többi vallások megszenvedettek, 's fél százodtúl fogva szorgalyták az alsó házbéliek a' catholicusok emancipatióját, még csak ugyan a' felső ház is reá biratott, hogy ezek is polgári szabadságait, 's jussaikat vissza nyerték. —

Két Érsek van Angliában. A' *Carterbury*, Primásza nagy Britanniának, a' *Yorki*, Primásza Angliának. — Irlandiában van négy: *Armaghi* Primásza Yrlandiának, *Dublini*, *Cashely*, és *Tamni* Érsekek. *Sufraganeussaik* a' *Carterburynak*: Londoni, Vorchesteri, Ely, Lincoln, Lichtfild, Coventry, Herefort, Venchester, Bath, Wals, Salisbury, Exeter, Cichester, Norwich, Gloucester, Oxford, Peter-Borough, Brestol, Bochester, Sz. Dávid, Landoff, Sz. As-sagh, Bangor. A' *Yorkinak*: Derham, Carlisle, Chester, Sodon. *Armaghinek*: Meath, Clogen Down, Kilmere, Dramore, Derry. *Dublinyinak*: Kildöre, Ferus, Leiglun, Ossory. *Cashelyi alatt*: Limerie, Vatterford, Cork, Kildve, Cloyne. *Tamni* alatt: Elfin, Clorfort, Kilala, Gallvay. —

Minden Püspökségben van Káptalan, ezek választtyák a' Püspököt, ha a' Király erre engedelmet ád. Minden Káptalanban vannak Fő, és All-Esperestek. —

Scotiában Presbiterianus reformátusok vannak. — Yrlandiában Catholicusok. —

A' Felső házban ülnek minden Érsekek, Püspökök, a' világi Anglus Lordok. — Scotiából, és Yrlandiából is Lordok bizonyos számmal kinevezve, s az országnak 12. Fő birái, de ezen utóbbiaknak voksok nincsen.

Mintogy Angliával a' Wallesy Hercegség, Scotia, és Hybernia egyesítettett, méltó lészen azokról itt említést tenni. —

Walles hajdan független tartomány volt, első Eduard erővel egyesítette Angliával. — 8dik Henrik azt angol polgári alkotmány, és törvények alá vetette; meghagyta még is azon szabadságokat, hogy 12. megyékre oszolván, tulajdon bíráiik előtt törvénykedhessenek. — Vestminsterhalba tarttyák ítélő székeiket. — Követeket küldenek a' Parlamentomba.

Scotia. Anna Királyné alatt 1707. egyesített Angliával illy feltételek alatt:

1. Anglia Scotiával Nagy Británia nevet fog viselni. — 2. A' korona örökösödés egyenlő legyen a' két országban. 3. Az egyesült két országnak képviselője legyen az egyesített Parlamentum. 4. Egyenlő szabadsággal és törvényekkel éllyenek a' két országbéliek. 5. Ha Anglia két milliom font sterlinget fizet a' köz terhekre, akkor Scotia fizessen 48,000 fontot. — 6. Egyenlők legyenek pénzeik, vámaik, és accisaik a' két országbélieknek. — 7. Tizenhat Scotiai Paireknek, és 45 megyebéli Követeknek legyen ülése, és voksa az egyesített Parlamentumban. 8. Ezen 16 Pairek, és 45 követek a' Parlamentumnak minden jussaiban részesüllyenek. A' Scotiai 16 Pairek az Anglus Pairekkel egyenlő rangbéliek legyenek. — A' többi Scotiai Pair a' Parlamentum tanácsában 's biróságában nem részes. A' többi feltételek a' törvényeket, 's egyházi dolgokat érdeklík. Mind ezeknek megtartására a' Király koronázása alkalmával megesküszik. —

Yrlandia. 3dik György alatt kapcsoltatott öfzve Nagy Brittánniával 1801. illy kikötésekkel: — 1. Yrlandia Nagy Brittánniával egyesítetik örökre. 2. Négy egyházi Lordok változva, és 28 világi Lordok életek napjáig az egyesült Parlamentumban üllyenek, és száz követtyeik a' Felházban az angliai Lordokkal, és Követekkel egyyenlő voksal. — 3. Ha kérdések támadnának az egyházi, és világi Pairek között a' változás, vagy választás iránt, a' Felház fogja elítelni. 4. Yrlandiában a' Pairek száma 100. határoztatott, és ha azokból valaki kihalna, a' Király nyomba mást nevezzen helyébe. — Ezeknek, a' 28. kivévén, szabad az All házban Követeknek lenni, ha választatnak; de az ekép választattak a' többi alsó házbéliekkel egy bíróság, és törvény alatt lesznek, valamint a' felső házban ülő hufzonnyolcznak is egyyenlő a' jussa a' felső házban ülő Anglus Lordokkal. 5. Az Yrlandus Püspökök egyyenlő jussal birjanak az Anglus Püspökökkel. 6. Az Yrlandusok az Anglusokkal hasonló szabadsággal éllyenek, a' vámok a' két országok között elmúllyanak, azoknak kivételével, mellyek ezen egygyességben megjegyztettek. 7. A' köz terhek viselésében olly mérték tartassék, mint kettő a' tizenöt-höz. 8. A' bíróságok mostani állapottyokban maradgyanak. 9. Manfiziget egy különös törvényhatóságot tegyen. — Ezen sziget előbb Norvegiához tartozott, utóbb Derby, és Athol örökösseit ismérte urának. — 1765. 3dik György alatt az Atholbéli örökösöktől megvétetett, s An-

glíával egyesítettett. 10. Jersey, Guernsey, Sark, Alderney szigeteknek szinte különös törvény székjeik vagynak, mellyektől a' felebb vitel a' Király belső titkos tanácsához történik. — A' Parlamentumba hozott törvények egyébkint nem kötelezik őket, ha csak világosan ezen szigetekre ki nem terjesztetnek. —

Az Allház időjártával keletkezett. Hajdan a' Praelatusok, Lordok, Nemesek és Szabadosok tanácskoztak az ország dolgárúl, a' segedelmek iránt a' nemzetnek mind egyik ofztállya külömb adta elhatározását. Változó volt fogantatya ezen egymástól elvált tanács rendelkezésének. — Harmadik Henrik 1265., Leicester Hercege, és Minister javaslására Királyi meghívó leveleket küldött a' nagyobb várbéliekhez és helységekhez, hogy képviselőket küldenének a' Parlamentumba, igazságosnak, 's illendőnek tartván, hogy a' mi az egész nemzetet illeti, az minden ofztálljai által állapítatnék-meg, hogy e' kép a' köz akarattal alkotott törvényekbe helyheztetett bizodalom az egész nemzetet a' megkivántató áldozatokra annál foganasabban buzdítsa. — Első Eduard követte a' jó példát, szemei előtt viselvén, hogy nem lehet olly törvényt alkotni, melly az egész nemzetet ne érdekellye, főképp pedig azt vette figyelembe, hogy minden polgári intézet csak akkor ígérhet magának állandóságot, midőn a' nemzetnek legnagyobb részét boldogíttya. — Előbb nem akarták voksra ereszteni őket a' megyebéli Követek, de nem sokára belátták: hogy az

eggyesített erő hatalmas, 's hogy a' nemzet nem az egyes polgári osztályokból, hanem ezeknek együ forralztott öszveköttetésébül áll, kezét fogtak vélek 's közös törekedéssel a' nemzet dicsőségét, értékét, erejét, és szabadságát nevelték. —

1802ik esztendő előtt a' Parlamentum állott 279 Anglus, 16. Scotus, 28 Yrlandus Lordokból, 12 Fő birákból a' felső házban; az egyesület után pedig az alsó ház állott 658. tagokból. — A' Reformbill változást tett a' Parlamentaris tagok számába, mert a' Nagy tanácsban a' népesebb helységbéliek részesítettek. — *)

A' Reformbill után a' Felházbéliek változást nem szenvedtek, Elnökje most is a' Királyi Fő Irnok (Cancellár). — Tagjai a' Királyi Fő Herczegek, 19 Herczegek, 21 Marquisek, 105 Grófok, 18 Vis-Comtok, 177 Bárók, Scotiai 16, és Irlandiai 28. Lordok, 26 Britániai, 4 Irlandiai Érsekek, Püspökök öfzvesen 418an. — A' Felháznak térjében van a' Királyi Trónus; lépcsőinél egy gyapjas zsák sarlachkal borítva. Ezen üll a' Királyi Fő Irnok. E' mellett van két gyapjas zsák hasonló borítékkal; itt ülnék a' Királyi Birák; következik az Afztal, 's e' körül vannak kar padok sarlach borítékkal, hol a' Lordok ülnék. Korlát zárja-

*) A' Fel és Allház ülésinek képét lehet látni az 1833dik esztendőbéli, úgy nevezett Pfenning Magazin' 35 és 37dik száma alatt.

el sorokat, és ennek térében vannak az Allház-beliek.

Az Allház térébe az Elnök széke magasabb a' többinél. A' karokba vannak a' halgatók. Legalább 40 fzemélynek kell lenni a' tanácsban, 's ezeket az Elnök veszi számba.

Tagjai a' Reformbill után ezekből állanak:

<i>Angliai</i> 26 Grófság küld mindegyik négyet,		
egy számban	-	104
7 Grófság hármot	-	21
6 Grófság kettőt	-	12
A' Yorki Grófságból küldetik		6
Wighn Szigetből	-	1
133 Város, és Helység	-	266
33 Helység	-	33
London Városa	-	4
Oxfordi, és Cambridgi Univer-		
sitás	-	4
Wallesi 3 Grófságok	-	6
3 Grófságok ismét		3
14 Helységek, és Kerületek	-	14
Scotiai 33. Grófságból	-	28
Edimburg, és Glasgoból		4
18 Helységek, és Kerületek		18
Yrlandiai 32 Grófságokból		64
6 Városokból	-	12
27 Helységekől	-	27
Dublini Univerzitásból, vagy is		
tudós egyesületből	-	2

Összesen 635 Tagokból.

A' Parlamentaris tagok választásárúl.

Nagy vigyázat van a' Parlamentaris tagok választására. — A' törvények leg inkább e' következendökre ügyelnek: — a) Hogy a' választók függetlenek, szabadok legyenek, ne hogy valamely rossz akaratú ember a' választókat megvesztegesse. b) A' választó szabad birtokú legyen, 's bizonyos és a' törvények által elhatározott jövedelmet adgyon birtoka. c) Ha valaki jószágot kapna a' fejbe, hogy a' tulajdonos részére voksollyon, büntetésül a' jószágot megtarthattya, és az általadó ezt vissza sem követelheti, de voksa illy alattomos birtokosnak elvész. — d) Mint Frechholder sem voksolhat, mig efsztendcig a' jószágát nem bírja, és a' választás előtt hat holnapokkal jószága a' taksa alá bé nem iratik. — e) A' Kopyholdernek kell több tizta jövedelmeinek lenni, hogy voksa legyen, mint egy Frechholdernek. f) Egy birtoktól, és egy háztól csak egy a' voks. g) A' vokstól eltiltattak azok, kik az Accis, Vám, Stempl, Só, és Posta hivataloknál szolgálnak. —

A' Követektül a' törvények többféle tulajdonságokat kívánnak. — Illyenek 1ör. Ne legyenek külföldiek, még a' hazafiusított sem lehet követté, mert ennek született Anglusnak kell lenni. 2. Ne legyenek egyházi férfiak, a' birák tagjai, bünössei a' nagy árulásnak. 3. kizáratnak azok, kik 1692tül fogva az adóságek lehajtására kirendelt biztosságnál vagy-

nak, a' Fináncziának tagjai, a' Transportoknál, Lázáretumoknál, a' Tengeri Partoknál lévő Tisztek; úgy szinte 4szer a' Korona szolgái, valamint azok is, kik egyes polgároktúl vagy a' koronátúl vesznek fizetéseket. 5. A' Követnek, a' törvény értelmébe vett Gentrynek kell lenni, és olly fekvő jószággal bírónak, melly 500 font tiszta jövedelmet ad. — A' városbéli Követek jövedelmei 300 fontig kívántatnak. 6. Scheriff a' maga megyéjében, se Májor a' maga városában nem választathatik. — A' Követnek, midőn a' Parlamentumba helyet foglal, ezen qualitásaira megkell esküdni.

A' választás módgyában ezekre kell ügyelni:

1ször. A' Lord Cancellarius a' nagy pöcsét alatt, a' Királyi meghívó leveleket küldi el a' Lordokhoz, a' Megyékhez, Várbéliekhez, és Helységekhez. — 2ször. Midőn a' Parlamentum együtt ül, és valamellyik Követnek helye megüresül, a' Parlamentum parancsolattyára az Elnök küld levelet a' Scheriffhez, vagy a' városi Májorhoz, hogy Követ választassék, ki a' megürült helyet bétöltse. — 3ször. A' Scheriff a' parancsolat kihirdetését 16 napnál tovább nem halaszhattya, a' választásra bizonyos helyet és időt rendel, melly gyülekezeten ő tartozik viselni az Elnökséget. — 4szer. A' városokban a' megirtt idő alatt a' Májor tarttya a' választást. — 5. Minthogy a' választásnak talpköve a' szabadság, azért mindent, a' mi azt gátolná, el kell hárittani. Így a' választás helyérül két orányira a' katonaságot el kell

mozdítatni egy nappal előbb, és ez vissza sem térhet addig, még a' választásnak vége nem létszen. — 6. A' Parlamentaris Lord, 's a' Grófsági Lord Májor a' Követ választásba részt nem vehet, sem a' Királyi Tisztek, kik sistematisált fizetéseket vesznek. — 7szer. A' ki a' választóknak tartást, vagy fizetést ajánlana, az a' választásból kizárattatik. — 8. A' ki pedig a' választókat pénzzel kívánna megvesztegetni, a' *választó*, és *választott* voksaikat vesztek, 's 500 fontra büntettetnek. —

Megtörténvén a' választás a' városok, és helységek Májorjai tudósításaikat a' Scheriffnek, e' pedig a' Korona Cancellariáján lévő Titoknoknak béküldi 14 napok alatt 500 font büntetés alatt. — Hasonló büntetés éri az Elnököket, ha részre hajlanának, vagy igaz tudósítást nem adnának. — A' Királytól függ, ha a' Parlamentumot eloszlatni, vagy hallasztani kívánna-e? de hét esztendőnél tovább egy sem lehet Követ, ha csak újra nem választatik.

A' Parlamentum felnyitásáraúl, és folytatásáraúl.

A' meghatározott napon a' Lordok, és Képviselek a' magok térjeikbe öszve jönnek. Az Allaház Elnököt választ, és azt két Követ a' maga helyére vezeti. — Mind ez, mind az egész ház megesküszik a' Király hűségére. — A' Pairek házában az Elnök a' Fő Cancellár. — Ezek csak akkor esküsznek, midőn először a' Parlamen-

tumba belépnek. A' Király nagy pompával megjelenik az ország-házába. — Egyik szobában inneplő királyi ruhát vesz fel, a' koronát a' fejére teszi. Az udvari Fő-Kamarástul bevezetetik a' Lordok házába, 's a' Királyifizékbe üll, melly előtt, ha a' Király ott nincs-is minden Lord, és Követ meghajttya magát. Eggyik udvari ember elmegy az alsó házba, azt jelentvén, hogy a' Király' parancsolattyára a' háznékie a' Lordok házában udvarollyon. — Az Elnök vezeti bé a' rendeket, és ha az újra válaftatott, két Követ a' Trónushoz késéri, hogy a' Király ötet hivatalyában megerősítené; helybe hagyását megköszöni, a' Királyt pedig arra kéri, hogy szabad légyen felszentelt személyéhez folyamodni, szabadon lehessen szólni 's személyeik szabadok legyenek. — Mind ezeket a' Király megajánlya. —

A' királyi Trónus mellett állanak a' királyi Fő-Herczegek, a' Herczegek, Lordok, a' kortáton kívül az Allházbéliek. A' Király Fejedelmi beszéddel nyittya meg a' Parlamentumot, előhossa az ország külső, és belső állapottyát, utóbb a' költségekről szól, és ezen beszédgyét az alsó házhoz intézi; azontúl elmegy. — E' jelenetet Képviselője által-is megteheti. —

Visszatérnek a' Allházbéliek a' magok térjékbe 's egy Kiküldöttséget válaftanak, melly a' Királyi Beszédet fontolóra vegye, arra feleletet javallyon, az ország sérelmeit összve szedgye, 's a' legszükségesebb tárgyakat egybe foglallya. Az Allházban a' követeknek azon sorban kellene

ülni, mint Képviselőjöknek Alphabetoma; de a' Toryk, és Vighek feltámadása után magokat úgy különböztetik el, hogy az Elnök jobbjárúl a' ministerialisok, baljárúl az opositionálisták ülnek, és így bizonyos rendet üléseikben nem tartanak. —

A' ki szólni akar, helyén marad, süvegvetve felkell, és jelét adgya szándékának. — Ülve szólhatnak a' betegek, mint Pittel történt 1763. Tárnya a' szóllásnak lehet a' felvetett kérdéseknek megrostállása, újabbaknak javallyatya, és az adó. — Szabadon nyilatkozathattya kiki a' maga szándékát, a' személy sértések 's a' Király' éréntése tilalmasok. — Ha a' tárgyúl, vagy illendőségtül eltávoznak, az Elnök a' rendre vissza térétti; ha az intésnek nem enged, a' Kamara intézi el ügyét. — Egy tárgyban nem szabad többször egyfzernél szóllani, kivévén azt, ki a' javallatot elő adta, és ha annak értelme balra magyaráztatnék. — Azomban gyakran megesik az, hogy az Elnök a' maga székjét elhagyván, a' rendes ülléseket *Comitébe* által változtattya, akkor többször-is szabad szóllani a' nélkül, hogy ezen barátságos tanácsban a' voksok öfzve szedetttenének. — Bátor a' Király kívánna-is valamelly tárgyat tanácskozás alá vétetni, azt nem eszközölheti egyébként, mintha azt egyy Parlamentaris Taggal előadattya.

A' tanácskozás alá vett javallat meghányatvatván, fontoltatván, ha érdemesnek találtatik a' bővebb vizsgálatra, írásba tétetik a' javalló

által, 's ez neveztetik *Billnek*. Változó napokban háromszor felolvasatik, tanácskozás alá vétetik, ha elnem vettetik, által adatik egy biztosságnak, melly legalább nyolcz személyekből áll; hogy megvizsgálván a' tárgyat, vélekedését bémutassa. Akkor a' Szólnok kérdi: ingrossáltassék-e, vagy-is béirassék-e a' jegyzőkönyvbe? ha nem akarják, a' Bill elvettetik, ha kívánnják, újjabb tanácskozás alá jön. Másodszor, harmadszor-is felolvastatik, róla szó váltatik. — Ezt azért teszi a' Parlamentum, mivel minden Bill újjat akar, ezt pedig elfogadni mindég kisebb vétek, mint a' régít rozlzabbá változtatni.

Ha a' Bill különös Biztosságnak által nem adatik, akkor közönségesen a' ház magát biztossági helyhezetbe teszi. Az Elnök elhagyja székét, leveteti a' ház sceptrumát az asztrul, új Elnök a' követekből választatik, 's a' tanácskozás barátságos értekezéséké folytattatik, a' mint már fellyebb-is érintetett. — Midön a' dolog kimerítve van, az Elnök vissz a tér helyére, harmadszor-is felolvastattya a' Billt, és befedi a' voksokat; a' Billt kezébe veszi, és kérdi: Ez-e a' Bill, melly kinyujtott kezemben van. *Ja* vagy *no* a' felelet. — Ha a' voks kinem vehető, az Elnök kérésére kifzállanak székjeikből az akarók, 's két követ egyy, és egyy a' két ellenkező felckezetekből felszámíttják a' voksokat. Ha egyyenlők a' Voksok az első házban, a' nem akarók a' nyertesek, az alsó házban az Elnök oszttya a' voksokat a' magáéval. — A'

kérdések, mellyek voks alá jönnek, olly egygyü-
gyüek, hogy azokat *Igennel* vagy *Nemmel* kell
elválasztani. Kétséges voksolásokat az Elnök
soha sem elfközölhet, sem két tárgyat egy
kérdésbe nem foglalhat. —

Midön a' Bill egygyik házba elfogadtatik,
a' másik házhoz küldetik, 's csak annak meg-
eggyezésével terjesztethetik a' Király elejbe. —
Ha az Allház tefzi mozgásba, kilencz tagjai ál-
tal felküldi a' felső házba. — A' Lordok fel-
kelnek helyeikből, a' Küldöttek tisztelkednek a'
a' Lordoknak, 's felolvassván a' Bill titulussát,
le tefzik az asztalra. Ha az első házba vétetett
tanácskozás alá a' Bill, a' Fő-birák kissebb
dolgokban a' királyi Tanácsnokok által küldik
a' Billt az Allházhoz. A' Követek az Elnök
előtt meghajtván magokat, a' Bill titulussát fel-
olvassák, és az Elnöknek által adgyák. — Az
adó, és segedelembéli tárgyak egyedül az alsó
házba vétethetnek tanácskozás alá. A' meg ál-
lapítatott ajánlást a' Felház se nem módosít-
hattya, se nem változtathattya, hanem vagy el-
fogadgya, vagy elveti. — A' Lordok házában
a' Fő Cancellár a' Billnek háromszori felolvasása
után a' voksokat szedeti bé, melly e' két szóval
jelentetik ki: *Content*, *non Content*. Megeggye-
zek, nem eggyezek.

Bátor mind a' két ház megeggyezett a'
Billbe, mégsem lesz törvényyé, ha a' Király
helybe nem hagygya. — A' Király ismét megje-
lenik a' Parlamentumban, a' Clerk felolvassa a'
Bill titulussát; ha a' Bill eggyes polgárok dol-

gát tárgyozza, 's a' Király elfogadgya, azt iratya reá: *soit fact, comme il est désiré*; *) ha az országot illeti; *le Roi le veut* —; **) ha az adót: *le Roi remercie ses loyal subjects, accepte leur benevolence, et aussilement*. ***) Ha a' Király elveti a' Billt, akkor a' Clerk azt mondgya: *le Roi avisera*; ****) Ez ritka eset, 's csak 3ik Vilmos vetett el egygy Billt 1692be.

A' királyi helybe hagyás után a' Bill törvényyé válik, 's neveztetik *Actának*. A' Király bérekefzti a' Parlamentumot, megköszöni az adót, a' Clerk pedig kikiáltya, ha a' Parlamentum prorogáltatik-e, vagy feloszlattatik? A' kikiáltás után a' Parlamentum elfozlik, külömben tagjai, mint Pártütök, tekéntetnek.

Noha a' nép nem ad utasítást Képviseelőinek, még sincs példa, hogy a' nagyobb tárgyakban akarattya ellen törvény hozattatott volna. — Az ország dolgaiba való befolyását leginkább a' következendőkkel tarttya fent: 1ör. Szabadon válafzttya Képviseelőit, 's olyanokat válafzt, kiket (a' publica opinio) a' köz vélekedés a' nemzet bizodalmaára érdemesített. 2ör. Könyörgő Leveleket adhat bé minden polgár a' Parlamentumba, sött számossabban-is alá írásaikkal

*) Legyen, mint ő kívánnyá.

**) A' Király-is akarja.

***) A' Király-is köfzöni hív Jobbágyinak, elfogadgya jó akarattyokat, és ő is akarja.

****) A' Király megfontollya.

jelenthetik ki akarattyokat, 's kéréseket. 3or. A' Parlamentumok nyilván tartatnak, és pedig olly szabadsággal, hogy a' nép illendő módon réfz vételét, vagy ellenkezését kijelentheti a' nélkül, hogy a' halgatókat akár kizárni, akár megbüntetni lehetne. 4er. Vagyonos, a' Ministeriumtól, úgy mint a' hatalmasabb Lordoktól, független polgárokból választatnak a' Követek, kiket a' becsület, haza szeretete, és a' köz bizodalom lelkesét. 5ör. Szabad kinek kinek gyülekezeteiket hirdetni 's ott a' Parlamentum folytatásáról, tagjairól a' követek minü viseletéről szólnani. 6or. A' szabad irás legfőbb visszatartó eszköze a' népnek, hogy Képviselői hatalmokkal vissza ne éllyenek. A' Római censorok hatalma csak némelly fő-tisztviselők kezébe volt, a' szabad irás, az eggyes ítéleteknek szabad előadása Angliába minden jó, és értelmes polgár' jussai közé tartozik. 7er. A' Parlamentaris ülések, jelessebb beszédek, hivatalosan naponként ki adatnak. 8or. A' Ministerek, 's birák tartanak a' nyilvánosság (publicitás) miatt túl lépni hatalmokon, ne hogy a' köz bizodalmat elvesztvén, becsülettyeket, hivatallyokat koczkáztassák. — Már a' nevelés úgy lelkesíttetik, hogy az Anglus inkább szomjuhozza Feleinek megböcsülését, mint a' külső fényüzést vagy hivatalokat. — Gyakor példakbül látható, hogy a' Király észre vevén a' nemzetnek a' Ministerekben való bizodalmatlanságát, elereszti oldala mellül a' legkedvessebb embereit, 's e' miatt nincs ezen országban állan-

dós Ministerum, és így félni nem lehet, hogy a' békéféltelt roszlat egyyik a' másokra örökségül által hagygya.

A' Parlamentumnak főb jussai közé még ezek is tartoznak. — 1ör. Egyedül az hozhattya, változtathattya, törülheti el a' törvényeket. — 2or. Első Eduárd alatt az határozatott, hogy a' mik a' Parlamentum végzése ellenébe tétetének, úgy mint valótlanok, foganatlanok tekintessenek. — 3or. Semminémű egyenes, vagy mellékes adót a' népre vetni nem lehet a' Nagy tanács megegyezése nélkül. Haza árulókká lesznek azok, kik az országyűlésén kívül adót vagy segedelmet adnak, vagy azt bészedik. 4er. Katonát, és annak tartását esztendőnél továbbra nem ajánly a' Parlamentum, és lefolyta után a' katona szabadon haza mehet, az adó megfűnik. — 4er. A' másik Parlamentumba sem lehet arról szó, ha az előbb megajánlott katona, vagy adó szám megmaradgyon-e? hanem az új segedelem lehet egyedül tárgya az új tanácsnak. — 5ör. A' Habeas Corpus Actáját csak itt lehet felfüggeszteni bizonyos időre. — 6or. A' felső-házba vétethetik szóba a' korona örökösödés, ha az eset magát előadná. — 7er. Ha a' Király 's Királyné között villongások esnek, a' kérdés a' felső-ház elejbe adatik. — 8or. Ugyan a' felső-ház ítéli meg a' Parlamentumi szabadság megsértését, a' Ministereket, és Lordokat.

Többször elő fordul a' szó: a' *Vigh* és *Toryk* iránt. — Első Károly alatt fejtette ki ma-

gát a' két felekezet. — A' Király részén állók Toryknak, a' nép emberei Vighekenek nevezetnek. — A' Tory név az Irlandus rablóktúl, a' Vigh a' Scotus kis kalapos pártosoktól jönnek. — Ezeknek ismét új felekezete támadott: a' régi *Vighek*, kiknek feje volt Fox, a' francia háborúnak ellensége; és az új *Vighek*, kiknek feje volt Grenwill, a' francia Revolutio' ellensége. —

A' Frechholderokrúl, 's Copyholderokrúl-is gyakran emlékezet tétetik, méltó léssen tehát ezenek származását kifejtteni. — Még a' Szászok bėjöttékor a' föld birtok megkülöbözttetve volt. — A' tulajdonosoknak birtoki *manon*-nak, a' *manendo*; vagy egyébként *terrae dominales* nevezttettek, mellyeket t. i. az úr maga cselédgyeivel belső, és külső fundusokba birt; a' többi: *tenementál*, telekek a' lakossaira osztott. — Ezek két rendbéliek voltak: *Fegyveresek*, kik bizonyos adót fizettek az uroknak, és fegyverrel szolgáltak zászlója alatt és nevezttettek szabad Birtokosoknak: Frechholder; a' többi jobbágyok valának, kik az úrnak földjeit bizonyos szolgálatért bizontalan időre használták. — A' mit az Ur, a' szabadosok, vagy jobbágyok felnem törhettek, puztának, *Vasta* mondatott, 's mind a' három rendbéliek marhái' legeltetésére szolgált. — Hajdan, a' jobbágyok úgy mint születtett szolgák tekéntettek, 's tulajdoni valának uraiknak feleségeikkel, és gyermekeikkel együtt. — Utóbb uraiknak kegyelme, vagy szerződése által változott birtokjok, még

2ik Károly alatt minden jobbágyi szolgálatok elmúltak, a' feudalis törvény elenyészett, a' szabad szerződés, adás, vevés a' törvények által megállapítatott. — Itt kezdődött Angliának azon időszakallza, midőn a' tudományok, mesterségek, a' valódi szabadság gyarapodni 's óriási lépéseket terjedni kezdett.

A' Birákrúl, és Tisztviselőkrül.

Alfred 875. polgári, és katonai törvényeket szabott. — Angliát Grófságokra, ezeket századokra, ismét a' századokat tizedekre osztotta. Minden gazdának kezesnek kellett lenni a' házi népérül, sött vendégjeirül is, ha az nála három napnál tovább mulatott. — Tíz szomszéd gazdák egy társaságot tettek 's Elöljárójok Tythingmannak, Bersholdernek neveztetett. — Ha köztök pör támadott, az Alderman végezte el a' tizedbéli előljárókkal, vagy is az Esküttekkel, kiket magok választottak. — Ha nagyobb érdeme volt a' pörnek, vagy a' tárgya más tizedesekre-is terjedett, a' század birósága alá esett, melly 12ét birtokosokból állott. — A' Grófsági birákhoz pedig azok adtak fel, melyek a' tizedekben, századokban elnem intézthettek. — Minden Grófságban volt egy Sheriff, ez az Aldermanokból, birtokos nemesekből, Eskütteket vévén maga mellé, a' megyebéli pöröket elintéztette. Ki az ítélettel meg nem elégedett, vagy tárgya Ügyének több megyéket illetett, a' Királyhoz folyamodhatott, ő pedig

biróságával tett végső ítéletet. *Kingsbench*: A' királyi biróság a' főbb nemessekből állott. —

Alfred a' régi törvényeket összve iratta; ezek ugyan elvesztek, de a' törvények talpkövének tartatnak: *Common Lav*. A' foglaló Vilmos, a' mint fellebb említettett, az országot 700 Báronátusokra, ezeket 60,215 ház ülésekre osztotta. — Az országot összve iratta, 's ezt *Damesdai* könyvnek hívják, az ország jövedelmeit 400,000 ezüst fontra emelte. Az Angol nyelvet eltörteni igyekezett, a' kormány intézetei, a' törvények, ítéletek, és egyéb köz dolgok franczia nyelven vezetettek, az oskolába a' tudományok ezen idegen nyelven tanítottak, még az Anglus név-is csufoltatott. —

A' Nemessek a' Normannusokkal összve házaséttak, a' por nép a' legnagyobb tudatlanságban neveltetett. — Jól tudta azt Vilmos, hogy a' polgári alkotmányok, törvények változhatnak a' nélkül, hogy a' nép változzék; de az elveszett nyelv szerzi a' nemzet halálát. — Czélyát-is érte, mert az elfajult Nagyok' házaikba a' franczia izlés, és nyelv uralkodott 's kegyelmének tarthatta egy Anglus, ha az ország javaival gazdagétt büfzke Lord, vagy Nemes, annál inkább ezeknek nőfzei hozzájok Anglusúl szollottak 1066ban.

János a' M. Chartát 1215. aláírván, Vestminsterbe állítatot fel egy állandós biróságot, melly által a' polgári dolgok intéztettek el. A' Sheriffek, Constablék, Koronerek iránt azt kívánta, hogy törvénytudók legyenek. A' járó biróságok

Assiseket tartsanak. A' személyes és vagyoni béli bátorságra ügyeljenek. — 3dik Eduárd a' Birák fizetéseit megjobbította, hogy kintelek ne legyenek az adományt elvenni; büntetéseket rendeltt, kik hivatalyaikkal visszaélénének, a' Béke biráknak kötelességgé tette, hogy a' kisebb vétkeket megítéllyék, a' belső csendességet fenttartsák; legnevezetesebb volt, hogy a' nemzeti nyelvet állította vissza a' polgári dolgok', birói itéletek', és a' köz hivatalok' ügyeletébe, 's lerontotta az elkorcsosodott hazafiaknak törekedését, kik a' törvényeket tulajdon hafznokért hozatták, 's az elnyomatott polgárokon idegen nyelven uralkodtak. Már most kiki értette, mint rendeltek iránta a' törvények, mikép tellyesítették a' birák kötelességeiket. — A' tudományok szemlátomást virágozni kezdettek. Negyedik Henriktől fogva nyolczadikig a' két Rozsák, a' Lancasteri, és Yorki házak ügye vérrel borította-el a' hazát, azontúl a' vallásbéli vak buzgoság izgatta a' népet. — Eggyik igazságtalanság a' másikat váltotta fel. A' Fő-nemesek kezébe volt a' fegyver, a' nyertesé lett az igazság. — Több kisebb Nemesek állottak ölfzve egymás védelmére, közös költségen tartottak katonákat. A' Király-is csak úgy védhette trónusát, ha a' hatalmasabb féllal ölfzve szövetkezett. Az elkövetett irtóztató kegyetlenségeknek, vérontásoknak első Károly lett áldoztattya. — Cronvell tüzzel vassal pufztított mindeneiket. — 2ik Károly alatt töröltetett-el a'

feudalismus. Ezentúl a' terhek' viselésébe minden nemzeti osztály egyenlő részt vett, és mindegyik egyenlőkép részesült az igazság kiszolgáltatásában. — A' szabad adás vevés, a' tulajdonnak szabad használsa béhozattatván, minden polgár szerezhett fekvő birtokot; elmul- tak a' feudalis törvények, mellyek az ősi ja- vakat, osztályokat védhették. Egyenlőve let- tek a' személyes jusok, és igazságok 's a' ter- heknek viselése, és 1689. Angliának polgári alkotmánya új erőre, tekintetre, 's állandó- ságra kapott. —

A' törvények leginkább a' Parlamentaris végzésekből, 's ősi szokásokból eredtek, 's Common Lawnak, az ujjabbak Statut Lawnak nevezettnek. — Az ujjabbak 3. Richardtúl fog- va kinyomtattak. Vagynak azonba olly tör- vénytudók, kikre az Anglusok hivatkoznak, illyenek: Glauvill, Praeton, Fleta, Littleton, és ama híres Coke Eduárd.

Itélő székek vagynak két rendbéliek. Né- mellyeknek törvényhatósága az egész országra, másoké a' megyékre, 's városokra terjed.

Az első rendbéliek ismét két ágazatra sza- kadnak: *Courts of Common Law*, és *Courts of Equiti*. Az első az ügyeket rendes folya- matban tarttya, formalitásai meghatározat- tak; a' második magát azokhoz nem köti, 's hol a' fentálló törvény az esetre tökéletesen nem alkalmaztatható, a' természeti igazság sze- rént itél: *ex aequitate*: Ezek jegyzésbe vetet- nek, 's hasonló esetekbe utasításúl szolgálnak az all bírának.

A' *Common Law*beli bíróságok három rend-
béliiek. — Court of Kings Bench, Court of
Common Pleas, és Court of Exchequer. —

Court of Kings Bench: hajdan a' másik
kettőt is magába foglalta, még János alatt tő-
le el nem választottak. — Tagjai egy Elnökbül,
Chief Justice, és három bírábül 's több segéd
szolgábül állanak. Ezek a' fő Béke bírák, és
Coronnerek. Vigyáznak az all bírákra, Corpore-
ításokra, őket a' törvények ösvényére vissz-
vezetik. A' Békebírákat vezérlik, ügyelnek a'
polgárok' szabadságára. Nincs egy helyhez köt-
ve, noha nagy időtül Vestminsterben tartt-
ya üléseit. — Itéll a' polgári 's büntető esetek-
rül. — Egy úttal a' felebb viteli szék (appella-
tionale forum) is. Innend ismét az ítélet felebb
vitethetik vagy a' Lordok házához, vagy a'
Kincs Tárnoki bírósághoz, Court of Exchequer
Chamber.

Court of Common pleas egy Elnökbül, és
három bírábül áll. — Itél a' fekvő jószágokrúl,
és polgári ügyekrül. — Allandósan Vestmin-
sterben tartatik. — Első által-vizsgáló bíróság.
Ítélete a' Kings Benchez fellebb vitethetik. —

Court of the Exchequer. All egy Elnök-
bül, Chief Báron, és más három bírábül. Itél
kizárólag a' királyi jószágokrúl, tiszttyeiknek
számadásairúl. Egyébb eránt a' két elsővel ha-
sonló hatalommal bír. Ítélete két rendbéli: vagy
úgy itél, mint illendőségbéli bíró, Court of
Equiti, — *Billigkeitsgericht*, vagy úgy, mint
közönséges bíró. Az első esetben Elnökje a' Kincs

Tárnok, tagok pedig a' kincs tárnoki tagok; másik esetben Elnökje a' Chief Báron of the Exchequer, három biráival. Az első rendbéli ítélete megy a' Lordok házához, a' második a' Court of Exchequer Chamberhez, innend a' Parlamentum felső házához.

Ezen tizenkét fő birák azok, kiknek a' felső házba ülések vagyón. —

Court of Exchequer Chamber. Első ítéletbéli pörök előtt nem folynak, hanem azok, mellyek a' Kings Benchtül, *of the Exchequertől*, és a' Common pleastül a' Kings Benchez, onnand ismét ezen fő bírósághoz feladatnak. Tagjai a' *Common pleas* és *of the Exchequer* birái a' Kincs Tárnokkal, és Cancellárral. — Midőn nehezebb törvényes dolgok adgyák magokat elő, akkor a' fő Cancellár a' 12 Fő birákkal ezen bírósághoz csatolják magokat, 's a' fent forgó kérdést elintézik, és az alsó bíróságot utasítják, mihez tartsa magát.

A' Lordok háza. Legfőbb bíróság az országban. — A' polgári dolgokban első bírósága nincsen, hanem a' többi Fő biráktól appellatiókat vesz-fel. — Büntető törvény székét tart a' Lord Steward Elölülése alatt, midőn valamelly Lord főbejáró vétekért, vagy a' Parlamentum' alsó házatúl valaki Király, vagy haza sértésért vádoltatik. —

Court of Canceri: A' fő Cancellár (királyi Irnok) bírósága két rendbéli: egyik a' közönséges ügyekben, másik a' szoros igazságból, 's illendőségül itéll. — Az első esetbe Writteket,

parancsolatokat ad a' birákhoz, a' Béke birákhoz, Scheriffekhez: a' másik esetben Mester, Of the Rolls, és 12 Mester Cancerval (ítélő mesterekkel) elitéli a' kétséges dolgokat, utasított ad az első biráknak, mihez tartsák magokat. — Itélletyeik a' Lordok' házához küldetik. —

Court off Assisse, assi priaonak is nevezetik. Az Országot járó bíróság. — A' 12 Fő birák mint királyi Biztosok az ország oszfályaiba ezfendőt által kétfzer kimennek, hogy a' Westminsteri bíróságok előtt folyó pörökben a' megyebéli Eskütteknek befolyásával, a' tetsébi kérdéseket megvizsgállják, a' bizonyságokat kihalgassák 's szem ügy alá vegyék és némelly dolgokban itéllyenek is. — Ezen bíróságrúl alább bővebb említés léfzen. — A' Fő ítélő székeknel a' pör a' sok formálitások miatt gátlásokra akad, ezen járó bíróság az, melly az igazság kiszolgáltatását elősegétti 's eszköзли. —

Court of pie pudre, Curia pedis pulverisati, Vásár-bíróság. A' vásár tulajdonosa elitéli a' vásárba előfordúlt dolgokat.

Yrlandiába hasonló bíróságok vagynak; hanem a' három fő bíróságoknak mindegyikében csak egy Elnök van két birákkal, 's a' fő Cancellárnak négy mesterje van a' maga négy ítélő mestereivel. — Scotiába a' Common Law, és Equiti között nincsen külömbség. Három fő ítélő székjeik vagynak: első *Court of Session*, mellyben a' Lord Elnök 14 Lordokkal a' polgári dolgokat itéli el; másik *Court of Justiciari*: Elnök a' Lord Justice egy Clerkkel, és öt

Biztosokkal. 3. *Court of Exchequer*: Lord Chief Báron az Elnökje, 's az Exchequer Bárókkal itél. — Vagynak még egyházi, 's tengeri bíróságok is. —

Az egyházi bíróságok állanak a' püspöki Consistoriumokból, az Érseki Appellatoriumokból, és a' Delegatumból. — Tárgya ezen bíróságoknak az egyházi, házassági, végrendelésbéli dolgok. —

Ha a' Királynak ügye forogna fent, a' Püspöki ítélet a' Lordok házához adatik fel az ott ülő Lord Püspökök elejbe. — A' tengeri bíróság a' Lord fő Admirállal 12 személyekből áll. —

Vagynak még többféle, 's kisebb tárgyakat illető bíróságok. — Vadászat, Tavak, Assuratiók, Marschali, Vallesi, Lancasteri, Doverschini, Cornvalli, Londoni, Universitásbéli bíróságok. —

Az Ügyészek a' fő birák által vetetnek-fel. — Ezek több rendbéliek és sok visszaéléseket szereznek.

Az Elöljárókról 's Birákról.

A' belső bátorság fent-tartására szolgálnak az All-Tisztek, kiknek egyúttal törvényes hatalmuk is vagyon. Ezekhez tartoznak

1. *A' Sheriff*. Hajdan a' megye' Grófjától függöttek, most a' megye gondviselése egyedül reájok bizatik a' Királytól. — Előbb a' megyebéli Nemesek által választattak, most a' Fő birák, belső titkos Tanácsosok, a' korona Fő

Tiszttyei Sz. Márton napján a' Kincs Tárházaba öszve jönnek a' kincstári Cancellár (Fő Irnok) Elölülése alatt, minden megyébül hármat a' Királynak javallanak a' választás végett. Csak esztendeig kellene hivatalyaikat viselni, még is vannak esetek, hogy megmaradnak a' Király tetszéséig. — Esztendei szolgálat után három esztendeig kiki felmentheti magát ezen szolgálattól. — London városa választtya a' Midleseki Sheriffeket. — Nagy költséggel jár ingyen viseltt hivatallyok. —

A' Sheriffnek többféle kötelességei vannak: mint birónak, mint a' fő bíróság szolgájának, 's mint Királyi Tisztnek: Bailiff *mint bíró és all-tiszt* itél a' kisebb adósságokrúl, és némelly polgári dolgokrúl az a' végett hozott, meghatározó törvények szerént. — A' Követek választását eszközli, a' választók 's a' választott qualificatióját elhatározza, 's bejelenti a' választottat. — A' Coronnereket, Vadász birákat vezet kötelességeik tellyesítésébe. Ő leg első a' megyébe. Béfogathattya a' pártütöket, gyilkosokat, gonosztévöket, és mind azokat, kik a' békességet zavarják. A' Grófságbélieket felszólléhattya az üldözésekre, mellyre minden köteles a' Paireken kívül, pénz, és fogsági büntetés alatt. *Mint királyi Tiszt* örje a' királyi jusoknak, ő foglallya-el a' koronához vissza esett jószágokat, ő veszi-fel a' pénzbéli büntetéseket, mellyek a' fiscust illetik, ő veszi gondviselése alá a' találtt marhákat, ő szedi bé a' királyi jövedelmeket. — *Mint a' Fő bíróság szol-*

gája köteles a' Fő ítélő székeknek rendelkezéseit tellyesíttetni; ő gyűjti öszve a' Yurikat az Assis birák részére; ő adattya kézre a' vád leveleket, ő vez sz kezes levelet a' vádlottúl; — All-Tifztyei vagynak: Irnok, Bedel, bailiff, a' tömlöcz ör, *Goaler*. Ezeket ő választtya, 's érettek felelni köteles. —

2szor. *A' Coronner*. Ügyel a' Király' dolgaira, 's az igazság kiszolgáltatására. — Ha valaki megölettetik, vagy véletlenül meghal, a' Coronner több helységekbul 12 Yuryt állitt öszve az eset megvizsgálására. A' bünöst béfogattya, jelentést tesz az Assis vagy Béke biráknál. — Midőn a' Scheriff akadályoztatik hivatallyában, ő tellyesítti kötelességét. —

3. *A' Béke birák, Justices of the peace*. A' Magna Charta azt rendelte, hogy kiki tulajdonával szabadon élhessen. — A' Bárók fegyvereseiknek jószágokat adtak tulajdoni jussal. — A' Királyok a' nagyobb helységeknek szabad leveleket ajándékoztak. — 2dik Henrik megengedte, hogy a' nemesi jószágokkal egybe csatolt terheket a' birtokosok megválthassák; 1489 az rendeltetett, hogy ősi javaikat szabadon eladhassák a' Nemesek. 7dik Henrik a' koronának jószágait kisebb részekre osztván, áruba eresztette. — 8dik Henrik 645 klastromokat eltörlött, kisebb szerzetes jószágokat elfoglaltt 's a' két rendbéli jószágokkal hat Püspökséget fundálván, a' többit a' maga embereinek vagy elajándékozta, vagy eladta. — E' sok féle szabad adásokbul, vevésekbul szármoztak ismét

uj szabad birtokosok, Freholder, kik napról napra gyarapodván, a' nemes jószágok biróságát *Courts of the Manor* elmellőzték, 's a' Béke birák által kivánták megíteltetni 's a' hofzfas formalitásokat kikerülvén, többször béke kötésekkel végezték a' kérdésbe vett ügyeiket. Ezek ügyességeikkel, törvény és békességes intézetteikkel a' többi megyebéli biróságokra árnyékot vetettek, nevededett hatalmuk, midőn a' feudalismus 1689. végkép megszűnt. —

Eleintén csak a' belső békességre ügyeltek. A' Freholderok által a' legfőbb birtokú szabados választatott ezen hivatalra. — Királyi hatalommal ruháztatott-fel, hogy a' békességes polgároknak vagyonyját, és személyét a' hatalmaskodók ellen megőrizzék. Függettek a' Fő Cancellártól, a' 12 Fő biráktól, kik fő Béke birák voltak. Hogy a' Sheriffek, Constablék, tekinteteket ne veszejtsék, ezek is egyenlő Béke birói hatalommal ruháztattak-fel. 1527. 3dik Eduárdnak uralkodása alatt a' Béke biráknak választása a' Királyra bízott, ne hogy a' megyebéli választók önkénytől függvén a' káros részre hajlást, pártolást keressék, 's megbecsültetésekért a' választók hibáit által nézzék. — Hatalmuk, melly eddig csak a' közönséges törvényen *Common Law* épültt, a' Parlamentaris végzésekre is kiterjesztetett, és kihalgató, vizsgáló, ítélő, és büntető biróságra emeltetett. — Jussaik 's köteleességeik királyi patentsbe foglaltattak, melly Örzsébet alatt bizonyos formába öntetvén, mái nap is a' szerént

adatik-ki. — Ezen hivatal' kiofztásában a' Király nincs a' polgároknak különböző Classisához, se bizonyos számhoz kötve, hanem a' megyebéli fő birtokosokból azt nevezi ki, kinek érdemeirül, lelki tehetségeirül, tudományárúl meggyőzöttetik. Számok a' népességhez, 's kiterjedéshez szabatik. — 1806. E' hivatalyra 1021. személlyek neveztettek, kiknek öfzve tíz ezer font sterling jövedelme volt tulajdon jószágaikból. — Hiteket a' Király hűségére teszik-le. Valamint szabadon nevezi őket a' Király, úgy le is teheti vagy nyilván, vagy új Béke bírákat nevezvén, ki hagyja azoknak sorából; ide mind azon által nem értetődnek azok, kiknek hivatalyaikhoz ezen bíróság csatolva van: ilyen a' fő Cancellár, a' Fő bírák, Yorki Érsek, Ely, és Durhami Püspökök, úgy szinte némely Corporeitásoknak Májorjai. — Ezek patenst sem kapnak a' hivatal végett; a' megyére, vagy helységekre terjednek kötelességeik, és főkép ezekből állanak:

1ször. *A' belső rendtartásban, politia.* Mindenek előtt arra kell ügyelni a' Béke bíráknak, hogy a' törvénytelen öfzve jövedeleket, a' közhelyeken való verekedéseket eltávoztassák, a' fenyegetőktül, nyughatatlanoktül kezes leveleket vegyenek; befogattassák a' gonofztévőket, ellenek vizsgálatot tétessenek, megbüntessék a' hamis mértékkal élőket, csavargókat, dologtalanokat, káromkodókat, részegeseket, az innep' szegőit, az engedetlen cselédeket, szolgákat, verekedőket, botránkoztatókat, megité-

lyék a' személy sértőket, a' hatalmas foglalókat, kisebb adósságokat, kisebb meghamisítottakat, csalásokat, a' szegődött bér' megtagadóit, elhárítsák mind azt a' néptől, a' mi kedvetlenséget, pört szülhetne. — Eltiltsák a' nyaválát okozó eledeleket, a' ragadó nyavala elfojtására foganatos rendelkezéseket tegyenek, partollyák az özvegyeket, árvákat, ügyefogyattakat a' házifzegényeket, kitett, a' vagy elhagyattatott gyermekek' tartásokról, gyámolításokról gondoskodgyanak. — Azomban hatalmokban nem áll, akárminő adót a' polgárookra ki vetni, mivel az adó, bátor melly csekély légyen is, egyedül a' Parlamentom' elhatározásától függ; külömben úgy vagynak nevelve, és lelkesedve az Anglusok, hogy illy jeles férfiak felszóllítására segítő kezeiket elnem vonnyák. —

2or. *Az iparkodást elősegítettik.* Ügyelnek az eladás, vevés könnyebbítésére, az erdők' fent-tartására, földek' öntözésére, hidakra, canalisokra, az adó rendes kiofztására, a' katonafzállítására, tartására, a' köz intézetekre, a' büntető, 's javító munkás házokra.

Hogy pedig bokros kötelességeiknek megfelelhessenek, a' negyedbéli ülésekbe magok között elofztyák a' tárgyakat, mellyekre ügyelniek kell. Nagy lévén tekéntetek, nagy is hivatalyaiknak tellyesítésében való buzgóságok.

A törvények elhatározták minő tárgyak elintezésére egy, két vagy több Béke biró kívánassék. — A' mit egyik Béke biró elvégez, ab-

ba magát a' másik nem avathatta. A' Béke bíró a' Törvényekhez vagyon ugyan csatolva; de az ő béléátásától, mértékletességétől sok függ, mikép kellessék az esetekhez alkalmaztatni. Tőlök függ a' bészámíttás' sullya a' vétkek' esetében, 's ha ök-is mint emberek kötelességek' tellyesítésében gyarló lépéseket tennének, vétkekül nekik annyira nem tulajdoníttatik, mivel ingyen, hafzon keresés, 's részre hajlás nélkül tellyesíttik kötelességeiket; azomba nem szabad nékik a' törvényeknek elhatározott büntetéseit mással felcserélni, hanem csak ott segíhetnek, hol a' büntetések bészámíttására a' törvények nem alkalmaztathatók.

4er. Mivel ezen bírának főbb kötelessége az, hogy a' polgárok' személyjét, és vagyonyát örözzék; azért, ha valakitől kezes Levelet kívánnak, vagy ha valaki kezeset nem állíthatna, vagy olly vétkebe keverednék, melly befogattatását maga után vonná, a' befogató parancsolatba nyilván ki teszik a' vád foglalattyát, mellyet a' tömlöcz ör tartozik hat óra lefolyta alatt a' fogollal közleni. — Ha a' vétkek nem olly nagy, melly a' fogolnak kezesség mellett való eleresztését gátolná, köteles a' Béke bíró a' kezeset elfogadni.

5. A' rablók, útonállók, gonosztévők ellen felszólíthatta a' lakosokat, hogy azokat üldözöbe vegyék, befogják, 's mivel Angliába nincsenek politiai szolgák, a' lakosok test, és pénzbeli büntetés alatt ezen üldözésre elő állani, sött egyébkor is, midön a' Béke bíró valakinek

erőszakos befogattatását elrendeli, kötelesek segéd kezeket nyújtani.

6. A' törvények megkívánnák, hogy némelly ügyeket két vagy több Béke bíró intezzen el. — Összvejöveteleket előre kihirdetik, és azt is, minő tárgyat, mikor kívánnak elintézni. Ezen gyülekezeten megjelenhetnek, kik akarnak; a' bíróság tellyes publicitással folyik, melly a' közbizodalmat élleszt; hasonló történik akkor is, midőn esztendő által négyfzer a' Béke bírák mindösszve jönnek, *General quater Session*; Tizennégy nappal előbb az öszve jövetel helye, tárgya kihirdettetik, Grand Yury meghivatik a' Coronnerekkel, Constablékkal, és tömlöcz örökkel egyetemben. — Foglaltossága ezen Közgyülekezetenek:

Megvizsgálni a' tömlöczöket, okát felkeresni, kik's miért fogattak bé, mi az oka, hogy addig meg nem ítéltettek, rendeléseket tenni megítéltetésekrül, a' kik ártatlanoknak talátnak, elbocsáttatni. 2. Megvizsgálni a' kezes leveleket, ha valaki nem marad-e büntetetlen, vagy az elégtétel vétkessen nem hallasztatik-e el. 3. A' nagyobb vétkezetteket, Felonie, köttelessek az Assis bírák elejbe adni megítéllés végett. — 4. Minden intézetek, ítéletek, mellyek a' Béke bírák által történtek, jegyzőkönyvbe vétetnek, *Record*, hogy a' midőn a' felsőbb bírák által kívántatnék, feladattathassanak, és a' történhető hibák megorvosoltathassanak. 5. A' Béke bírákra háromlott kötelességek újra felosztatnak. Egyikre

bizatik az árvákra, özvegyekre, ügyefogyottakra való gondviselés; másokra: a' jótévő intézetekre, kor-javító házakra, a' helységek csinosítására, a' tüzi veszedelem iránt való rendelkezéseknek végre hajtására való felvigyázat. Egy szóval: mind azon kötelességeket magok között megoszttyák, mellyek a' nemzeti csinosodást, a' kereskedés ipar' előmozdítását, 's a' terhek egyenlő viselését eszközlik. — Ezen tanácskozásban minden embernek szabad megjelenni, és a' mi jót a' közönségre nézve tud előadni, a' visszaéléseket felfödözni, hogy ekkép atyafiságos eggyetértéssel a' köz jót eszközöllyék, a' rozzat gyökeréből kiirtsák.

Minden Béke bírónak van egygy írója: *Clerk*, és minden quartal Sessiónak egygy titoknokja, ki a' leveles tárnak örje-is. Ezek fizetéseiket a' taxábúl veszik. — A' megyébe lévő tanultabb ifjuságot a' köz-szolgátra serkentik a' Béke bírák, a' megye-és a' közdolgokat illető tárgyakkal elfoglalják, és részvételre gerjesztik. — A' tusakodókat, nyughatatlanokat szem előtt tarttyák; meggátoltyák, hogy senkinek ok ne adassék a' panaszra az igazság kiszolgáltatása, az ügyefogyottaknak elhagyattatása, a' közterhek' viselésébe való egyenetlenség iránt. — Cocke állítása szerént ohajtani kellene, hogy minden keresz-tény országba a' Béke bírák felállittatnának. —

Constabel, Rend-bírák.

Alfred vetette-meg ezen hivatalnak is talp követ. Ő 's utánna első Eduárd azt rendelte,

hogy minden megyében két Constabel légyen. Mái időben a' Béke birák egyesületében választatnak. Minden megyébe van egy Fő-Constabel, *High-Constable*, és minden helységben a' népesség szérént egy, vagy több *Petty-Constable*, *Tithingeran*. Ezek a' segédgyeik a' Lord Lieutnantnak, a' Béke biráknak, Sheriffeeknek. —

A' megyebéli Fő-Constabel kötelessége amazokat vezetni, kötelességekre emlékeztetni, a' nagyobb dolgokat, katona szállításokat elrendelni. — Ezeknek pedig kötelességekben áll a' békességes polgárokat a' nyughatatlanok ellen megőrizni, az innepszegőket a' munkátul eltiltani, a' káromkodókat, bontránkozató képeknek, irásoknak árulóit, hazardjátzókat, a' Felonie vétkeseit feladni, a' tiltott öszve jöveleteket elofzlatni, az engedetleneket befogattatni, a' kenyér és só árára, 's mértékekre felügyelni, az éjjeli örökre vigyázni: szóval mindent elkövetni, a' mi a' jó rend fenttartására megkívántatik. —

Kötelessége tellyesítésében efközül szolgál a' Bottyok. — Ez kétféle: egyik három vagy négy láb hosszú, másfél ujnyi vastag *fabot*, fölén van a' királyi czimer; másik rézből készült öt, hat ujnyi hosszúságú bot, fölén van a' korona. — Ha valakit béakar fogatni, a' kisebb réz botot a' vállára teszi annak, kit fogásba vinni kíván, 's azt mondgya nékie: a' Király nevében parancsolom, kövessen engem, 's annak engedelmeskedni kell, külömben erőszakot tétett rajta. — A' nagyobbikkal szélt

ofzlattya az öfzve seregletteket, felolvaván a' lázzadók ellen kiadott Actát. —

Hivatallyaikat ingyen viselik, részesülnek mindazonáltal a' pénzbéli büntetésekben, 's több efféliekben. — Tartozik ezen szolgálattal minden polgár; kivétnak a' Fő-nemessek, tisztek, orvosok, gyógyszerartók, prokátorok, 's t. f. Némellyek magok helyett másokat fogadnak, 's számok tizenkét ezeren fellül megy. —

Valamint minden emberi intézetek javítottá-sokat vevznek fel, úgy ezen hivatal a' törvényhatóság figyelmét magára vonnyta; nincs annyira hiba az előbb kelő Constablékban, mint a' kisebbekben, kik olly mester, vagy gazda emberekből választatnak, hogy ezen hivatal nékiek rendkívül való terhekre esik. — Jobb volna a' szolgálatra házas zselléreket, vagy kisebb birtokú lakosokat idő szakafzonként felvenni, 's őket illendőkép fizetni. —

Angliának ebbéli belső elrendeltetése legnagyobb figyelmet gerjeszthet. Nincsenek itt ministerialis ofztálok, fő- és all-helytartó tanács, országló széki intézetek, politiai biztosok, tisztek, és fegyveresek, kik hivatallyaikkól zsoldos mesterséget üznének. Mindenütt a' legjobb utakra, postákra, fogadókra található a' legnagyobb bátorság mellett. Uj városok emelkednek csinos rendtartással, a' hasznos, és szent intézetek naponként nevelkednek minden erőltetés, és a' köz adó terhe nélkül. A' Béke hírák, Sheriffek, Constablék, Coronerek, nagy és kisebb Yurik minden fizetés nélkül telleye-

síttik hivatalyaikat, minden polgár köteles a' békességnek fenttartására segéd kezeket nyujtani. —

A' mi a' közjó előmozdítását illeti, azokba a' haza szeretete leginkább kitünteti magát. Minden javallat, melly köz bizodalommal bírú embertől ered, számot tarthat elősegelésére. — Számatalan pénzek gyűjtettek ölfzve, melylyekbül a' férfiaknak emlékeztető szobrok emeltettek; a' dicsőség mezein elesett vitézek özvegyei, árvai gyámolítottak, a' tudományok, moralis intézetek elő segítették.

A' Sheriffek, Béke, és Rend birák minden felfzöllítés nélkül ügyelnek a' köz-békességre, elháríttyák a' köz botránkozttatást, vigyáznak a' polgárok egésségére, a' közmérték-re, az özvegyekre, árvákra, ügyefogyottakra, betegek-re, az éhségben sinlödökre. A' törvények által biróságokhoz csatolt ügyeket rövid idő alatt elvégzik, mellyek pedig biróságokat fellül mullják, azokban vagy egyességet szerznek, vagy a' felső birák könnyebb elítélésére elkészittik, 's mivel minden intézeteik nyilván, a' megjeleni akarók előtt, tétetnek, a' felek átollanak az igazság ellen nyakaskodni. — A' nevelkedő ifjúságot a' köz dolgokban részvételtre ébresztgetik. Ha magok segedelmet nem nyujthatnak a' szükölködöknek, a' kereftényi adakozásra a' megyét felfzöllíttyák, 's a' nyujtott alamisnárúl nyilván számot adatnak. —

A' köz jóra törekedő javallatok újságokban kihirdettetnek; gyűlések rendeltetnek bővebb megfontolásokra, felsegélésekre; ha az közhelybe hagyást nyer, a' jótévők segedelmeiket nyújtanak, aláírásokat ereszteneik, a' végzettről, a' békjött sumákról a' publicumot értesittik, a' ki-nevezett számadó újságokba téteti a' bévételeket, 's kiadásokat, a' megmaradott pénzeknek hová lett fordítottását. — Mindenek elrendeltetvén, nagy ebéd adatik, kiki megfizeti a' reá esett költséget, de az intézet tagjain kívül senkinek sem szabad az asztalhoz ülni. — Ezen nemzeti húzgóságoknak, hazai szeretetnek, a' nyelvben, és törvényekben való eggyesületnek köszönheti Anglia virágzását, és hatalmát. —

A' Hadi-tifztektről.

Nagy Britanniában nincsen katonai status, minden polgár köteles hazáját, 's törvényeit védelmezni. — 7ik Henrikig test örző serege sem volt a' Királynak. 8ik Henrik hoztabé a' Lord Lieutenantokat a' megyékbe, kik az újjonczokat által veszik, számba tarttyák, 's tartásokról gondoskodnak. — A' katonaság száma, fizetése, törvénye a' Parlamentumban határoztatik el. —

A' büntető Törvény-székekről.

A' büntető Törvény-székek két rendbéliek: eggyik az egész országra, másik a' kerületekre terjednek.

Az első rendbeliek közé tartoznak. 1ör. *A' Parliamentum, Ország gyűlése.* Ennek Felháza ítéli meg a' Lordokat és nagyobb vétkekben a' polgárokat-is az Allház vádgyára. — Noha igaz az, hogy a' törvényhozó testnek nem kellene bíróságot formálni, de eggy Constitutionális országban elkerülhetetlen. — A' Ministereket, Tanácsosokat, királyi Fő-tisztviselőket, a' Fő-birákat más nem vádolhattya, mint a' Nemzet, és vádot sem tehet más előtt, mint a' Nemzet legfőbb tanácsa előtt. Midön a' panasz a' Lordok elejbe adatik, a' vádlott befogattatik, és az Allháznak követtyeivel a' Lordok elejbe állittatik, 's a' vád nyilván felolvastatik. Ügyvédő, és időhatár rendeltetik számára, mellynek eltölte után a' vizsgálat a' vádlott fél ellen kinyitott ajtókkal, 's tellyes nyilvánssággal tétetik, 's a' törtétek nyomtatásban kiadatnak. A' vádlott tartozik magát védelmezni, a' Király felnem függesztetheti pörét, 's megnem kegyelmezhet nékie, noha ezt számos törvénytudók kétségbe veszik. A' Lord Stevard előlülése alatt tartatik a' bíróság, 's ezek ítélettyeiket becsületekre mondgyák ki. 2. *A' Lord Főbiró-Lord high Stevard.* Megítéli a' Paireket a' Király árulás, Felonie, esetébe. — Patens által neveztetik. Midön a' Parliamentum eggyütt ül, úgy voksol, mint más Lord. — 3. A' királyi bíróságok, mellyekről felebb szólottunk. — 4. A' tengeri Fő bíróság. Elnökje a' Lord Fő Admiral 12 birákkal. A' Tengeren, és Szigetekben elkövetett vétkeket ítéli. — 5. A' Béke birák', She-

riffek', Coronerek', Udvari Mester', Fő Tár-
nok', Universitások' bíróságai.

A' második rendbéli vagy *Járó Biróságok*. — A' többirül már felebb említés tétett. — Most ezen utóbbirül léfzen a' fző: A' Lord Fő birák kétfzer megjárják az országot az ő segédgyeikkel, *Serseans ot Law*. Minden kerületbe kettő megy. Anglia hat kerületekre van osztva: *Home, Norfolk, Oxford, Midland, Western, Northoun*. Ezen bíróság a' nagy pöcsét alatt kapja utasittását. — Ezek leginkább öt tárgyakra terjednek. a) *Commission of Assise*, a' fekvő jószágok iránt támadott helybeli kérdéseket elítéli. b) *Commission of nisi prius*, megvizsgállya a' tetbéli eseteket a' polgári dolgokban, a' bizonyságokat kihalgattya. — c) *Commission of peace* vizsgálat alá veszi azon tárgyakat, mellyeket a' Béke birák elejbéjek adtának. — d) *Commission of Oyen* megvizsgállya a' tömlöczöket, kihalgattya a' vádlottakat, és ha megitéllésük törvénytelenül halasztatott-el, ügyöket ítélet alá veszi. — e) *Commission of general Gaol delivery* befogattya a' kezességen kint lévő bünösöket, megitéli őket, 's az ártatlanokat elereszti. —

Ezen Assisi Biráknak bírósága tehát a' polgári, és bün esettyeire terjed. Mind a' két esetben Yurikat vesznek magok mellé. — Előre kihirdetetik Birói üléseiknek helyét, es idejét. — Mindenütt nagy pompával fogadtatnak, 's nyilván tartván ítélettyeiket, 's minden birói foglalatosságaikat, köz benne a' bizodalom. —

A' Yurik, Esküttek.

A' polgári tárgyakban a' Birák 12 Fő birto-
 kost vesznek oldalok mellé, azon megyébül,
 hol a' pörös jószág fekszik. — A' Sheriff egygy
 Lifztát, jegyzést, *Array* ad bé, mellyre olly bir-
 tokosokat ír, kiknek a' törvények által elhatá-
 rozott tiszta jövedelmek vagyon. — Számok
 48nál alább, 72nél több nem lehet. — Min-
 den pörlekedő fél ebbül 12töt ok adás nélkül le-
 törülhet, a' többit okból, 's ennek megítélésé-
 re a' birák egygy választmányt rendelnek, *Triors*.
 A' könöséségek közé íszámitatnak; *propter*
honoris respectum, ha Lord volna közöttök a'
 szabad birtok ügyében; *propter defectum*: ha
 birtoka nincs; *propter affectum*: ha vér, vagy
 hazon öfzveköttetésék volna; *propter delictum*:
 ha vád alatt volna, — ha a' Sheriff részére
 hajló volna, az egész jegyzést, lifztát, ellehet
 vetni, 's akkor a' Coroner tellyesétti a' Sheriff
 köteleességét. — A' törvényes ok adás után,
 kik ellenfzöllás nélkül maradtak, neveik üveg-
 be tétetnek, 's onnand sors huzás után 12. ki-
 jegyeztetik, kik az Assisekkel birói kötelelessé-
 geket tellyeséttik. — Ha ezeknek ítéletével a'
 felek meg nem elégesznek, a' Vestminsteri Fő
 birákhoz folyamodhatnak, melly esetbe a' 48.
 kijegyzett esküttekbül 12töt elvethetnek; de
 a' megmaradott 36bül sors huzással 12tő kije-
 leltetik, 's ezek elítélik a' felek ügyét. — Ügy
 szinte a' költségeket, pénzbéli büntetéseket,
 károkat egyedül a' Yurik ítélik el.

A bűn esetében: ítél ezen Assise bíróság, ha az a' nagyobb vétkek közé számittatik. Ezek három rendbéliek, *hightreason*, *petit treason*, *Felonie Hightreason*, Király, vagy haza áru-
lás; *Petit treason*, midőn a' gyermek az atyát, feleség férjét; vagy vilzont, szolga az urát, a' Pap egyházi Előjáróját megöli.— *Felonie*, melly az élet, és jószág elvesztését maga után von-
nya, noha az utóbbi e' mai időben ritkán ítél-
tetik-meg. — Vagyon egy mentőeszköz is ezen utóbbi esetben t. i. *Beneficium Cleri*, melly a' Lordoknak, feleségeiknek, papoknak adatik. —

A' bűn esetében kiki vádló lehet, a' kirá-
lyi Fiscusnak pedig kötelessége. — A' Béke
bíró parancsolatot ad a' békfogatásra, vagy ön-
ként megjelenik a' vádlott a' bíró előtt. —
Azonnal kikérdezi ötöt a' Béke bíró, 's ha bű-
nösnek találja, vagy békfogattya, vagy kezes-
ség mellett elereszti, ha a' bűn nem főben já-
ró. — A' porkoláb hat óra alatt leirattya a'
vádlotnak, vagy ügyvédlőinek a' vád foglal-
tyát. — Ha ezt nem tenné a' Nagy Cancellár,
vagy egyik Fő Bíró kiadgya a' Writtet: *Habeas
Corpus ad subjiciendum*. Húsz napok alatt tar-
tozik a' porkoláb okát adni a' békfogatásnak, és
ahoz béküldeni a' foglot, ki a' parancsolatot
adta, 's ott tüstént kihalgattatik, és megítél-
tik, ha szabadon eresztethetik-e, vagy a' fog-
ságba tetessék, vagy kezeség mellett eresztes-
sék el? a' két utóbbi esetekbe az Assisek ve-
szik ötöt által megítéltetés végett. Azontúl

A' Sheriff öszvegyüjti a' Grand Yurikat, mellynek száma 12nél többnek, és hufzonnégynél kevesebbnek kell lenni. — Választatnak pedig a' megyének főbb embereibül, 's a' vagyonyossabbakbül. — Kötelességek megbírálni mind azokat, mellyek a' vád gyámolítására elő adattak. — Ha ezen bírákbul 12tő azt ítéli, hogy a' vád nyomos próbákon épül, akkor a' pör a' vádlott ellen elkezdődik, 's neveztetik *indictet*-nek, vagy is a' pörös bévádolva van. — Ellenkező esetben a' vádlott tüstént eleresztetik. — Ezen Előítélet által kivánták a' törvényhozók megmenteni az ártatlan polgárokat, hogy vétek nélkül a' büntető törvény elejbe se álléttathassanak. — Ha azomba ezen esküttek ítélete által gyanúsnak találtatik a' vádlott, a' meghatározott napon a' bíróság tornáczába álléttatik, a' vád ellene felolvastatik, 's kérdezetik, mikép kívánna megítéltetni: ő pedig a' bevett szokás szerént azt feleli: Az Isten, és a' Hazám által. — Már most választatik a' *petit Jury*, kis esküttek. Ezek a' megyébül neveztetnek a' birtokosokbül. A' Sheriff eggy Lifztára 48. megyebéli polgárokat ir fel. — Ha a' vádlott a' Sheriffnek részre hajlását bétudgya bizonyítani, az egész Lifztát elvetheti, 's a' Coroner folytattya a' Sheriff tiszttyét. — Ha ezt bé nem bizonyithattya, a' 48bul 12töt, a' Király árulás esetében 35töt, ok adás nélkül elvethet. — Azontúl ok adással fejenként elvetheti. — Ha az elvetettek száma után 12 Eskütt ki nem kerül, a' Sheriff ismét más Lifztát

kézfitt, 's így azokból sors huzás által 12 Eskütt válafztatik, megesküdtetnek, és a' bírákkal öszve ülnek. Felolvastatik ujabban a' vád, a' bizonyságok, és egyéb ok levelek fontolóra vétetnek, az ügyvédlok előállanak, a' vádló terheli, a' másik menti a' vádlottat; midőn mindenek kimeréttetnek, a' Fő bíró elő adgya mind a' két fél próbáit, emlékezetbe tefzi a' törvények rendelését; azontúl elmennek a' kis Yurik egy szobába, étel ital, füttés nélkül tanácskoznak, még egy ítéletre nem jönnek; megállapodván vélekedésekben kijönnek, 's az öregebbik nyilván kimondgya: *bünös*, vagy *nembünös*; az utóbbi esethe eleresztetik, egyébként a' bírák reá mondgyák, mit rendeltek ezen bün esetébe a' törvények. — Azontúl a' bíró azt mondgya a' vádlotnak, ha halálra van ítélve: Innend vißza vitetel oda, honnand vezetétel. — Onnand jösz a' Rabenstemhoz, hol felakasztatol, még meg nem halfz, Isten légyen irgalmas a' Lelkednek. A' Sheriff hajttya végre az ítéletet. — Azomba

Az ítélet végbe hajtása meggátoltathatik 1ször. Az ítéletnek felfüggesztése által. — Ha a' Cancellár, vagy Fő bírák a' pör folyamottyába valamelly hibát találnak, vagy a' megítéltetett személy terhes volna; vagy megkegyelmeztetését reméllik, avvagy amnistie hirdettetnék, vagy a' megítélt személy eszét veszténé a' sententia után, akkor egy Writtal az ítélet felfüggesztetik; az utóbbi esetbe azért, mivel minden halálra ítéltetett a' sententia

végső felolvasásakor megkérdeztetik: ha tudna e még valamit élete mentségére; és így az ezze vezett ezen jó tétémónytül megfosztat-
 nék. — 2. *A' megkegyelmezés által*: A' Király megkegyelmezhet minden bünösnek, kivéven ezen eseteket a) ha valaki polgár társát erővel megfogatná, 's a' tengeren túl küldené, ez a' Habeas Corpus Actája szerént halállal büntettetik. b) A' rabló, ha elégtételt szerezni nem tud. c) A' Parlamentaris vád alá esett haza sértők. d) Király sértők, eltökélt gyilkosok, nagyobb dolgokban az ok levelek hamisétói. — Ha kegyelmet nyernek is ezek, de más, a' halállal hasonló büntetéssel váltatnak-fel, p. o. számkivetéssel.

DE BALLAGI GÉZA.

